

אחדות

XXXII. ÉVFOLYAM, 152. SZÁM • 2022. MÁRCIUS • 500 Ft
5782. ÁDÁR II. • אדר ב' תשפ"ב • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

Bár micva és bát micva a Szentföldön

Fotóriport

ZSIDÓK A KIJEVI RUSZ ÁLLAMTÓL A MODERN UKRAJNÁIG

Izrael és az orosz-ukrán háború

Kiszámíthatatlan világunkban
felértékelődik a spirituális biztonság
Interjú Köves Slomó rabbival

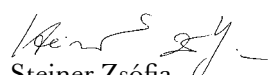
KEDVES OLVASÓ!

A most ünnepelt Purim történetének egyik különlegessége, hogy az azt elmesélő Eszter könyvében, vagyis a Megilát Eszterben sehol nem szerepel az Örökkévaló neve. Ebben a történetben a Jóisten nem nyílt csodákkal segítette népét, mint a Hággádában elbeszélte egyiptomi kivonuláskor, ami az egy hónap múlva következő Peszách ünnepének története. Az egyik oka annak, hogy Purimkor jelmezbe bújunk és arcunkat maszkkal fedjük el, éppen az, hogy ebben a csodálatos megmenekülésben az Örökkévaló rejtve maradt, mondhatni a háttérből, magát elfedve vitte véghez csodáit.

Minden időben, amikor a zsidók veszélyben voltak, történtek csodák. Látványosak és grandiózusak, mint a Vörös-tenger kettéválása vagy éppen a Gólem életre kelte. Más csodák azonban bújtatva érkeztek, mint a perzsa zsidók esetében, amikor megmenekültek a gonosz Hámán tervétől. Napjainkban történelmi időköt élünk: akárhogy is fordul a világ sorsa, azokról az eseményekről, melyek most zajlanak, történelemkönyvek fognak szólni. Európa egyik legnagyobb zsidó közössége is életveszélyben van, és míg a hadköteles férfiak nem hagyhatják el az országot, addig nők és gyerekek tízezrei menekülnek. A csodák pedig újra megtörténnek. Vannak, akiket a rabbijuk az utolsó pillanatban menekített ki az otthonukból, mielőtt azt bombatalálat érte volna. Vannak, akik lemaradtak egy lehetőségről, és éppen ez mentette meg az életüket.

Azonban vannak, akik még várnak a csodára. „Szükségünk van az imáitokra” – nyilatkozta a mariupoli Mendel Cohen rabbi. A rabbi családjával egyéb okok miatt Izraelben volt, amikor a háború kitört, így most kívülről próbálja segíteni több száz családból álló közösségét. A városban 3000 zsidó él, de hogy közülük hányan rekedtek az ostromlott városban, senki nem tudja. Cohen rabbi jelenleg is felkészített buszokkal várja, hogy megnyíljon a humanitárius folyosó és kihozhassa az embereket, akik közül sokan éppen az ő házuk pincéjében letek menedékre. – „Ádár hónapban vagyunk, ez az öröm hava, és tudjuk, hogy egy nagy csoda fog bekövetkezni, de most még nem látom, hogy hozzuk ki őket. Arra a csodára várunk.”

Adja az Örökkévaló, hogy a csoda bekövetkezzen, mihamarabb, akár még ma, és mindenki biztonságban hazatérhessen az otthonába!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

(Ez az írás március 16-án született és változtatások nélkül adjuk közre.)

Előfizetés:
www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

*Bár micva és bát micva
a Szentföldön*

Fotó: Itzi Beleniczki

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Cseh Viktor

ROVATVEZETŐK:
Dénes Anna, Cseh Viktor

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-0346 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

ZSIDÓK A KIEVI RUSZ ÁLLAMTÓL A MODERN UKRAJNÁIG

„Az orosz invázió előtt Európa negyedik legnagyobb zsidó közössége élt Ukrajnában. zsidóság gyökerei közel két és fél évezredre nyúlnak vissza ezen a vidéken.”

6. oldal

28. oldal

KISZÁMÍTHATLAN VILÁGUNKBAN FELÉRTÉKELŐDIK A SPIRITUÁLIS BIZTONSÁG

„Ezekben az időkben, amikor biztosnak hitt értékek kerülnek válságba, fontos, hogy a személyes életünk szintjén minél több biztos pontot találjunk.”

24. oldal

BÁR MICVA ÉS BÁT MICVA A SZENTFÖLDÖN

„Jártak Cfáton, fürödtek a Holt-tengerben, megmászták a Mászadát és végül a Siratófalnál ünnepelték bár micvájukat és bát micvájukat. Utaztak hajón, dzsipen és teveháton.”

SMÚZ

- 21 A főszerkesztő levele
Csodára várva
- 41 Hírek

REBBE

- 51 A most és a régmúlt
közötti különbség

HOHMECOLÓ

- 61 Zsidók a Kijevi Rusz államtól
a modern Ukrajnáig
Naftali Deutsch írása
- 91 Rebbék, írók, színészek –
zsidók az ukrán történelemben
Chana Deutsch írása
- 111 Békekötés Jeruzsálemben?
Izrael és az orosz–ukrán háború
Seres László írása
- 131 Egyesített erővel segítenek
a Chábád-küldöttek
- 141 Adomány és menedék
Az EMIH is segít

JIDDISKÁJT

- 161 Kérdezd a rabbit
a háború idején
Oberlander Báruch rabbi írása
- 181 Létezik-e gluténmentes macesz?
A zabliszt esete a Peszáchhal
Ünnepi kérdezz-felelek
Oberlander Báruch rabbi írása

JUDAPEST ANNO

- 201 Kárpátalja zsidósan
„magyar jellege”
Ami még a három zsidó
irányzatot is egyesítette
Cseh Viktor írása

KILE

- 241 Bár micva és bát micva
a Szentföldön
Steiner Zsófia írása
- 261 „Ki akartam fejezni hálámat
az embermentők iránt”
Juhász Vali írása
- 281 Kiszámíthatatlan világunkban
felértékelődik a spirituális
biztonság
Megyeri A. Jonatán interjúja
Köves Slomóval,
az EMIH vezető rabbijával

MISPÓHE

- 301 A konyha lelke: fűszerek
a zsidóságban III. rész
Mennyire szeretik a zsidók a sót?
Dénes Anna írása
- 341 Purim Jampolban
Dénes Anna meséje

ÉCESZGÉBER

- 341 Minden segítség számít!
Juhász Vali írása

ELHUNYT KANYIEVSZKI RABBI

Március 18-án, péntek délután, Susán Purim napján, nem sokkal a sábat beköszönte elhunyt Semárjáhu Joszef Chájim Kanyievszki rabbi, a vallásos zsidó világ talán leginkább tisztelt bölcse, sok híres könyv szerzője. A rabbi a litván típusú ortodoxiához tartozott, de minden irányzat tagjai fejet hajtottak nagysága előtt. Napi 17 órát tanult Tórát, emellett időt szakított arra is, hogy a hozzá fordulóknak tanácsot és áldást adjon. Reb Chájim 1928-ban született a ma Fehéroroszországhoz tartozó Pinszkben. A család 1934-ben a Szentföldre vándorolt. Gyakran hangoztatta, hogy felesége, Bátsevá Eszter nélkül nem lett volna képes teljes mértékben a Tórának szentelni magát, és jelentős részben az ő érdeme mindaz, amit elért az életben. Kanyievszki rabbi a háláchá, a zsidó vallásjog minden területén otthonosan mozgott, döntvényei a modern világ jelenségeivel is foglalkoztak. Vasárnap délben tartott temetésére nagyjából 500 ezer gyászoló érkezett Bné Brákba. Emlékéből fakadjon áldás!

Oberlander Báruch rabbi Kanyievszki rabbinál

KEREPELD A BÉKÉT!

Az EMIH március 16-án, Purim kezdetén a Jászai Mari téren, „Kerepeld a békét!” címmel szervezett nyilvános összejövetelt a békéért. Ahogy Eszter könyvének felolvasásakor kereplőkkel és más zajkeltő eszközökkel zajongunk, hogy ne is lehessen hallani a gonosz Hámán nevét, úgy kerepeltek a Jászai Mari téren összegyűltek is. Ezúttal azonban a cél az volt, hogy felhívják a figyelmet a béke fontosságára az ukrajnai háború árnyékában. Purim ünnepe a balsors megfordulását, a gonosz összeomlásának csodáját hirdeti. Épp ilyen sorsfordító csodára van szükség most is ahhoz, hogy a szomszéd ország lakói, köztük egy jelentős zsidó közösség is újra békében élhessen.

A MAGYAR ENSZ-KÉPVISELET TAGJAIVAL IS TÁRGYALTAK A NEW YORK-I ZSIDÓ VEZETŐK

Kilenc zsidó csoport folytatott megbeszélést Ukrajna, Lengyelország, Moldova, Szlovákia, Magyarország és Románia képviselőivel humanitárius válaszlépéseik összehangolásáról.

A zsidó közösségek vezetői március 11-én New Yorkban találkoztak Szerhij Kiszljicával, Ukrajna ENSZ nagykövetével és más nemzetközi küldöttekkel. Cheryl Fishbein, a New York-i Zsidó Közösségi Kapcsolatok Tanácsának elnöke, aki részt vett a találkozón, elmondta: Kiszljica azt kérte, hogy a menekültekkel bánjanak tisztelettel, és biztosítsanak megfelelő lakhatást számukra.

A másfél órás találkozón a zsidó menekültek sajátos szükségleteiről is beszéltek. „A nemzetközi küldöttek a zsidó közösséget hatékony szövetségesnek tekintik a menekültválság kezelésében” – mondta Fishbein.

73 MILLIÓ FORINTÉRT KELT EL AZ EGYEDÜLÁLLÓ MEGILA

255 évvel ezelőtt készült megilát (Eszter könyve) bocsájtottak árverésre egy jeruzsálemi aukciósházban. A tekercs egyik különlegessége, hogy egy 14 éves lány, Luna Ambron írta. Luna, „a tiszteletre méltó és gazdag Jehudá Ambron lánya”, Róma egyik előkelő és vagyonos zsidó családjának sarja volt. Az általa írt tekercs eddig egy magángyűjteményhez tartozott. Az árverés alatt heves licitálás alakult ki, amelyből – a Mandel Alapítvány támogatásával – az Izrael Múzeum került ki győztesen.

„Az illusztrált kéziratok és judaikák ára igen magas és nagyon nehéz versenyre kelni a gyűjtőkkel, pedig fontos szempont lenne, hogy az efféle tárgyakat a nagyközönség is megtekinthesse” – mondta Dr. Ráchel Szárfáti, a múzeum zsidó művészeti részlegének kurátora. A múzeum közleménye szerint az őszi nagyünnepek előtt már kiállítják a tekercsot.

A most és a régmúlt közötti különbség

Purim igazán izgalmas időszak, amibe könnyű bevonni a gyereket is. Az azt követő peszách előkészületekből azonban már gyakran kimaradnak. Akár azért, mert a vallásos szülők minél precízebben és alaposabban akarnak felkészülni és úgy érzik, a gyerekek ehhez nem elég érettek, akár azért, mert a család nem vallásos, így nem helyeznek a készülődésre hangsúlyt, mindenképpen nagy veszteség, ha nem használjuk ki az elkövetkezendő heteket gyerekeink oktatására.

*Isten kegyelméből
5716. niszán hó 2. [1956. március 14.], Brooklyn, New York
Testvéreimnek, legyenek bárhol, és különösen azoknak,
akik oktatással foglalkoznak. Isten áldja önöket.
Béke és áldás.*

Peszách ünnepe, mely első a számunkra előirt ünnepek közül, kiemelten kapcsolódik az oktatás kérdésköréhez, mind az egész népre, mind az egyes szülőkre vonatkozóan. Ha az egész népre tekintünk, akkor az egyiptomi kivonulás nemzetünk születését, továbbá oktatásának kezdetét és a Tóra átvételére való felkészülését jelenti. A Tóra szó alapvető jelentése az, hogy oktatás, mert a Tóra írja elő és tanítja meg, hogy miként éljünk.

Ha az egyes szülőkre tekintünk, akkor Peszách legfontosabb üzenete az, hogy „beszélj el fiadnak”. Erre szolgál a Hágádá és a széder est, melyek a Peszách megünneplésének elengedhetetlen elemei. Így tehát Peszách a legmegfelelőbb alkalom arra, hogy áttekintsük a vallásoktatás problémáit és az ezekből fakadó következményeket, különös tekintettel az ünnepekhez való viszonyunkra. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az ünnepeinkhez és különösen Peszách ünnepéhez számtalan szokás tartozik, melyek jelentősége nem korlátozódik arra az időszakra, amikor éppen aktuálisak, hanem az egész éven keresztül érezhetően jelen vannak és inspirációt jelentenek a mindennapok során. Jelentőségük minden zsidó számára igen nagy, de a fiatalok és különösen a gyermekek számára még inkább az.

A gyakorlatban azonban – különböző okok miatt – azt látjuk, hogy ahelyett, hogy kihasználnánk az ünnepi időszakokat a gyermekek még intenzívebb bevonására, éppen tanítási szünetet rendelnek el ilyenkor a különböző oktatási intézményekben. Ráadásul nemcsak az ünnepek ideje alatt, hanem már jó néhány nappal korábban is. A régi világban a tanítási szünetek nem befolyásolták a gyermekek neveltetését, mert a környezetük és különösen az otthoni légkör igazi, élő és meleg zsidó atmoszférát biztosított a számukra. Akkoriban az oktatási intézmények feladata csupán annyi volt, hogy megfelelő tóratudással vétezzék fel a gyermekeket. Napjainkban azonban, különösen ebben az országban, az oktatási intézményeink célja nem pusztán a tudás gyarapítása, hanem elsősorban a hit elültetése a gyermekekben és a parancsolatok betartatása a mindennapok során, a lehető legteljesebb mértékben. A jelenlegi helyzetben tehát az ünnepi időszakokban kiadott tanítási szünetek megfosztják a gyermekeket egy olyan lehetőségtől, melyre rendkívül nagy szükségük lenne.

Éppen ezért azt javaslom a zsidó oktatás területén tevékenykedők és általában a szülők számára, hogy értékeljék át a helyzetet és tegyék meg a szükséges lépéseket ahhoz, hogy ne érje veszteség a gyermekeket az oktatás területén. Ehhez az alábbiakat tanácsolom:

a) Biztosítsanak lehetőséget a gyermekeknek arra, hogy találkozzanak az ünnepek bejövételének napján vagy legalább az ünnepet megelőző napok valamelyikén és ismételjék át az adott ünnepre vonatkozó szabályokat és szokásokat, illetve az ünnep jelentését, jelentőségét és üzenetét.

b) Kiemelten fontos, hogy az ünnepek során, a félünnepek idején a tanárok és oktatók találjanak megfelelő időpontot és helyszínt a gyermekekkel való találkozásra és használják ki e különleges napokat arra, hogy inspirációt nyújtsanak a számukra az ünnep szellemiségén keresztül, mely azután a gyakorlatban is kihat a mindennapi életükre. Tisztában vagyok az ezzel járó technikai problémákkal, hiszen ilyenkor a gyermekek szétszóródnak és nagy távolságra kerülnek egymástól. Minden bizonnyal lehet azonban megoldást találni az összes nehézségre, hiszen a találkozónak nem kell feltétlenül a tanintézményben történniük, ahogy az iskolai osztályok és évfolyamok szokásos felosztásához sem kell szigorúan ragaszkodni, illetve a megszokott tanárokhöz sem. A lényeg az, hogy az adott ünnephez kapcsolódó oktatási program megvalósulhasson.

c) Arra biztatom a zsidó szülőket, hogy ne hagyjanak mindent az iskolára, legyenek tudatában a szünidő alatt a gyermekeiket körülvevő hatások befolyásoló erejének. Amellett, hogy a szünidejét töltő gyermek különleges felelősséget ró a szülőre, egyben ritka lehetőséget is ad a nevelésre és a tanításra.

Adja Isten, hogy minden zsidó fiú és lány összegyűljék, függetlenül attól, hogy a Hágádá által említett négy típus melyikébe tartozik és betartsa a „törvényeket, előírásokat és rendeleteket, melyeket Isten, a mi Istenünk parancsolt nekünk”. Forduljanak érdeklődéssel a tanulás felé és kövessék a Tóra igazságát. Siettesse a „szétszórtak egybegyűjtése”, melyből nem maradhatnak ki a rossz útra tévedt és elidegenedett gyermekek sem, népünk száműzöttjeinek egybegyűlését, a valódi és teljes megváltás eljövését, igaz megváltónk által.

Kóser és boldog Peszáchot kívánva,

M. Schwartz

Zsidók a Kijevi Rusz államtól a modern Ukrajnáig

Az orosz invázió előtt Európa negyedik legnagyobb zsidó közössége élt Ukrajnában. Az elmúlt hetekben, ahogy az ukrán lakosság egy jelentős része, úgy az ukrajnai zsidók is elmenekültek a harcok elől. Sokakban felmerül, hogy az ország nagy múltú zsidó közössége talán végnapjait éli, hiszen a menekülők túlnyomó többsége feltehetően soha többé nem tér majd vissza egykori otthonába. Pedig a zsidóság gyökerei közel két és fél évezredre nyúlnak vissza ezen a vidéken. Talán sehol sem szenvedtek annyit a zsidók, mint Ukrajnában, ahol megannyi üldöztetést, pogromot, népiirtást kellett elviselniük hosszú évszázadokon keresztül. Sokszínű és nagy múltú közössége mégis kiemelkedően sokat adott a zsidóság történelméhez.

NAFTALI DEUTSCH ÍRÁSA

TÖRTÉNELMI GYÖKEREK

Zsidók először a polgári időszámítás előtti IV. században érkeztek a Fekete-tenger északi partvidékére az ott alapított görög kolóniák lakosaiként, illetve ekkor telepedtek meg a Krím-félszigeten is. Később a három legjelentősebb folyó, a Dnyeper, a Don és a Volga mentén is megjelentek, és fontos kereskedelmi, illetve diplomáciai szerepet tölthettek be a Bizánci Birodalom, a Kazár Kaganátus és Perzsia között. A VIII. század közepén a kazár uralkodói réteg – feltehetően a keresztény és a muszlim világ közötti lavírozás miatt – felvette a zsidó vallást és sok menekülő zsidó talált menedéket a birodalomban ebben az időszakban. A keleti szláv államok bölcsőjének számító Kijevi Rusz területén a XI. és XII. században már jelentős zsidó közösség élt. Kijevben saját városnegyedük volt, melyet a Zsidivszki Vorátán, azaz a zsidó kapun át lehetett megközelíteni. A kereszties háborúk pusztítása nyomán a közösség létszáma tovább gyarapodott, mert Nyugat-Európából, elsősorban német területekről nagy számban éreztek menekültek. A zsi-

dók békében és biztonságban éltek, ameddig II. Vlagyimir kijevi nagyfejedelem el nem űzte őket. A későbbiekben újabb tömegek érkeztek, ahogy nyugaton egyre több országból utasították ki a zsidókat.

AUTONÓM ZSIDÓ KÖZÖSSÉGEK

A XVI. századra már 23 városban működött zsidó hitközség. A zsidókat számos korlátozás sújtotta: nem birtokolhattak földet és sok foglalkozási ág zárva maradt előttük. Közvetlenül az ukrán területek felett is uralkodó lengyel király alá tartoztak, akinek jelentős adót kellett fizetniük, cserébe pedig autonóm módon intézhették belső ügyeiket, illetve némi védelmet is remélhettek az ellenséges lakossággal és helyi nemesi réteggel szemben.

1495-ben Jagelló Sándor király alatt hozhatták létre a káhál-rendszer, mely egy autonóm közigazgatási hálózat volt, ahol a zsidó közösség maga dönthetett vallási, oktatási és bírósági ügyekben. Később megalapították a „Négy ország tanácsát”, mely a zsidó közösségek döntéshozó szerve volt Lengyelországban, Galíciában és Volhíniában.

POGROMOK ÉS KORLÁTOZÁSOK KORA

1569-ben, a Lengyel-Litván Unió létrejöttkor a mai Ukrajna jelentős területén kezdődött meg a mezőgazdaság és a kereskedelem fejlesztése, és ez nagy számú zsidót vonzott erre a vidékre. A zsidók létszáma nyolcvan év alatt négyezerről ötvenezer fölé emelkedett és összesen 115 településen alakultak hitközségek. Az évszázad végére már 120 ezer zsidóról adtak számot.

Mivel elsősorban továbbra is a kormányzatnak dolgoztak adószedőként, uradalmak irányítóiként, felvásárlóként, az ukrán népesség igen nagy gyűlölettel fordult feléjük. Ennek legmegrázóbb eredménye az 1648-as, lengyelelleses kozáklázadás volt, melynek során féktelenül gyilkolták a zsidókat, több tízezer áldozat halálát és teljes közösségek megsemmisülését okozva.

A következő nagy mézszárlásra 1768-ban került sor, amikor a 300 ezer főnyi zsidóságból 50-60 ezren vesztették életüket.

1772-ben, Lengyelország felosztásakor, Galícia Ausztriához került, az ukrán területek többi része pedig Oroszországhoz. A cár csak birodalma nyugati részén engedélyezte a zsidók letelepedését. Ez az övezet szinte teljes egészében a mai Ukrajna területén húzódott. A korlátozás egészen 1915-ig érvényben volt. A zsidók helyzete egy rövid időszakban, I. Sándor cár uralkodása alatt (1801-1825) sokat javult és sok zsidó kapcsolódott be a kereskedelembe és az iparosításba. I. Miklós trónra lépésével azonban drasztikusan romlott a zsidók helyzete: több nagyvárosból (Kijev, Herszon, Szevasztopol) kiutasították őket, megszüntették a káhál-rendszert, erőszakos térítésbe kezdtek, betiltották a héber és jiddis nyelv nyilvános használatát, utazási korlátozásokat vezettek be és megkezdtek a zsidó fiúk kényszersorozását, melynek kegyetlen körülményeit sokan nem éltek túl. Az antiszemita elnyomás II. Miklós uralkodása alatt enyhült, és ebben az időszakban számos, korábban tiltott pálya megnyílt a zsidók előtt. A zsidók nagy részt

vállaltak az ország iparosításában, megjelentek az egyetemeken és javultak az életkörülményeik.

Az újabb kedvező korszaknak az 1871-es odesszai pogrom vetett véget, melyet szigorú korlátozások követtek. Innentől kezdve egymást érték a gyilkos zsidóellenes megmozdulások, melyek ezrével szedték áldozataikat. 1886-ban kiutasították a zsidókat Kijevből és ismét szigorúan betartatták a letelepedési övezet vonatkozó szabályokat.

A KIVÁNDORLÁSI HULLÁM

Az antiszemita terror 1905 októberében tetőzött, amikor egy hónap alatt 690 pogromot hajtottak végre. Emellett a gazdaság minden területéről igyekeztek kiszorítani a zsidókat, melynek következtében rendkívüli nyomor uralkodott el az övezetben. Ekkor sokan döntöttek a kivándorlás mellett, elsősorban az Egyesült Államok felé, de az egyre népszerűbbé váló cionista mozgalom hatására a Szentföld irányába is. A különböző szociáldemokrata és forradalmi mozgalmakhoz is nagy számban csatlakoztak zsidók, akik a baloldali ideológiától várták egy igazságosabb világ megvalósulását. Az első világháború azután újabb hatalmas pusztítást végzett a zsidók között is, mert a frontvonalak jelentős része éppen a letelepedési övezet területén húzódott.

Az osztrák uralom alá került Galiciában némileg jobb volt a zsidók helyzete, akik a teljes népesség több mint tíz százalékát tették ki és a XX. század elejére már nyolcszázezernél is többen voltak. Nagy többségük mezőgazdasági munkát végzett, de jelentős szerepük volt a kereskedelemben és az iparban is. Bár társadalmilag szinte teljes elszigeteltségben éltek, a keleten elharapódzó pogromok nem fenyegették őket.

A BOLSEVIK HATALOMÁTVÉTELTŐL A NÁCI PUSZTÍTÁSIG

Az 1918-ban kikiáltott, rövid életű független ukrán államban hivatalosan egyenlőséget biztosítottak a zsidóknak és elismerték nemzetiségi jogait. A gyakorlatban azonban ismét szörnyű pogromhullám söpört

végig, rengeteg áldozatot szedve. A bolsevik hatalomátvétel ugyan eljött a további pogromoknak, ám gazdaságilag nehéz helyzetbe hozta a zsidókat, akiknek búcsút kellett venniük a vallásszabadságtól és a kulturális vagy nemzetiségi alapon működő szervezeteiktől is. Nem hivatalosan erősen korlátozták a zsidók egyetemi és fontosabb pozíciókba történő felvételét. A hatóságok külön zsidó ügyekkel foglalkozó részleget hoztak létre, melynek feladata a párttal szembeszegülők kiszűrése, illetve a vallási oktatást vagy a cionista eszmét elsegítőket elszámoltatása volt. Erős asszimilációs nyomást gyakoroltak a zsidó közösségre, mely az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság 1922-es megalakulásakor még mindig erősen őrizte társadalmi-kulturális különállását, pl. mindössze 0,9 százalékuk volt ukrán anyanyelvű. Mindezzel együtt sok zsidó tekintett reménykedve a kommunista utópiára és számosan csatlakoztak a bolsevikokhoz. A rendszer eleinte még támogatta a jiddis kultúrát, számtalan folyóirat, könyv jelent meg ezen a nyelven, de a sztálinista terror erősödésével a harmincas években ennek vége szakadt és az állami antiszemitizmus egyre nagyobb méreteket öltött.

KÁRPÁTALJA ZSIDÓSÁGA

Az 1897-98-ban épült Brodsky zsinagóga Kijevben

A történelmi Magyarország területén Kárpátalja volt a szigorúan ortodox, jelentős részében hászid zsidóság egyik fellegvára. Munkácson, Ungváron, Huszton, Beregszászon, Rahón, Nagyszőlősen, Mezőkaszonyon, Técsőn és még számos településen nagy hírű rabbik vezették népes közösségeiket. Az itt élő zsidókat kevéssé érintették meg a XIX. században elindult emancipációs folyamat kínálta lehetőségek: nem változtattak életvitelükön, ruházódásukon vagy nyelvükön. Amíg tőlük nyugatabbra erős magyarosodás indult be még a vallásos zsidóság berkein belül is, addig a kárpátaljaiak anyanyelvként őrizték meg a jiddist és 90 százalékban zsidó nemzetiségűnek vallották magukat, függetlenül attól, hogy éppen magyar, csehszlovák, román, ukrán vagy szovjet állampolgárok voltak-e. A zsidók békében éltek ruszin, magyar, lengyel, szlovák, német és ukrán szomszédaikkal, a keleten pusztító pogromhullám nem érte el Kárpátalját.

A virágzó zsidó életnek a holokauszt vetett véget. Az átmenetileg ismét magyar kézre került területen még brutálisabban hajtották végre a gettósítást és a bevagonírozást, mint a trianoni határokon belül. A zsidók begyűjtését 1944. április 19-én, Peszách első napján kezdte meg a csendőrség, gyakran csak néhány percet hagyva a legszükségesebb holmik összeszedésére. A falusi zsidókat a közeli városba hurcolták, ahol külön gettót létesítettek a számukra, embertelen körülmények közé kényszerítve a zsidókat. A vonatok május közepén indultak el Auschwitz felé. A mintegy 120 ezer kárpátaljai zsidóból mindössze húszezren éltek túl a megpróbáltatásokat. A visszatérők túlnyomó többsége a kivándorlás mellett döntött, így 1948-ban már csak négyezer zsidóról szóltak a feljegyzések. A későbbiekben ugyan növekedésnek indult a létszám, mert Ukrajna más területeiről költöztek zsidók a kárpátaljai városokba, de a hetvenes években, az amerikai nyomásra megnyíló határokon át ismét sokan távoztak. Ezt követően a Szovjetunió felbomlása után beinduló kivándorlási hullám során szinte mindenki útnak indult, elsősorban Izraelbe, az Egyesült Államokba és Németországba. Az ungvári chábád küldött, Mendel Wilhelm rabbi egész Kárpátaljáért felel. Az orosz invázió előtt már csak néhány száz zsidó élt Kárpátalján, a háború pedig az egykor nagy nevű közösség teljes megszűnését hozhatja magával.

Az ukrán zsidóság legnagyobb tragédiája azonban még csak ezután következett, a német csapatok bevonulásával. 1941 és 1944 között több mint egymillió zsidót gyilkoltak meg. A nációkkal kollaboráló ukránok száma igen magas volt, ami egyszerre fakadt a tradicionális zsidógyűlöletből és a szovjetekkel való szembenállásból.

ÉLET A SZOVJETUNIÓBAN

A felszabadulást követően ismét a sztálinista terror fojtogatta a zsidókat, melynek a diktátor halála vetett véget 1953-ban. Az enyhülés azonban csak viszonylagos volt: továbbra is gőzerővel törekedtek a zsidóság teljes asszimilációjára, üldözték a vallásos embereket és továbbra sem szűnt meg az általában anticionizmusnak álcázott antiszemitizmus. A zsidók nagy számban próbálták elhagyni a Szovjetuniót, sokan a börtön kockázatát is vállalták. Amerikai nyomásra a hetvenes években végül több hullámban, korlátozott létszámban és teljes vagyonekzobzás mellett megnyíltak a határok a kivándorló zsidók előtt, akik elsősorban Izraelben és az Egyesült Államokban kezdtek új életet. A nyolcvanas években újra bezártak a kapuk, majd a Szovjetunió összeomlása után beindult a tömeges kivándorlás. Az Izraelt választó, több mint egymillió szovjet bevándorló egyharmada Ukrajnából érkezett.

A rendszerváltozás követően számos izraeli és zsidó szervezet igyekezett fellendíteni a zsidó vallási és kulturális életet Ukrajnában. A Chábád mozgalom közel 200 képviselője telepedett le az országban és intézmények széles hálózatát hozták létre. A rossz gazdasági helyzet, a politikai stabilitás hiánya és a szélsőjobboldali milíciák masírozása ellenére a zsidó élet ismét virágzásnak indult, oktatási intézmények, kulturális központok, zsinagógák nyíltak és tömegek találtak rá őseik zsidó hagyományaira. Ezt a virágzást tövestül tépte ki a február végén indított orosz támadás. Bármi is lesz a háború eredménye, az ukrán zsidók nagy többsége a világ más tájain folytatja az életét a jövőben.

FOTÓK: YAD VASHEM

Rebbék, írók, színészek – zsidók az ukrán történelemben

Ukrajna területe, mely az elmúlt több mint száz évben meglepően sok országhoz tartozott, számtalan híres és jelentős zsidó személyiséget adott a világnak, beszéljünk akár a zsidó, akár az egyetemes kultúráról. A térségben már a középkorban jelentős zsidó közösségek éltek, melyek tagjai gyakran üldöztetésnek és erőszakoskodásnak, pogromoknak és egyéb bántalmazásoknak voltak kitéve. A régiót gyakran jellemezte az elmúlt évszázadban is tapasztalható bizonytalanság.

A határok, politikai entitások folyamatosan változtak, de így is számtalan Ukrajnában, született, vagy életének egy részét, illetve egészét a térségben töltő zsidó ember hagyott mély nyomokat a művészetekben, kultúrában, tudományokban, politikában, sportban és az élet más területein is. Emellett Ukrajna volt a zsidó történelem egyik fontos állomása, a hászidizmus kialakulásának bölcsője is.

CHANA DEUTSCH ÍRÁSA

Zsobotyinszkij képe egy odesszai ízfalon

A BÁÁL SÉM TOV

1698-ban, az ukrániai Okopiban született a hászidizmus megalapítója, Jiszráel ben Eliézer, a Báál Sém Tov. Az életet igenlő, a Tóra ismeretét a legegyszerűbb zsidóknak is átadni kívánó, a zsidó misztikából is bőven merítő tanai hamar nagy népszerűségegre tettek szert a végtelenül elszegényedett és sokat sanyargatott ukrániai zsidók körében.

Ha rátekintünk Ukrajna térképére, számos, a hászid világból, illetve a hászid történetekből ismert nevet látunk: Mezrics, Lubavics, Csernobil, Berdicsev, Szkver, Viznyic, Munkács, Beregszász, Nadvorna, Rachmasztrivka, Hornosztzipel, Szadigura és még sorolhatnánk. Nem meglepő hát, hogy Ukrajnában, közelebről a Nyikolájevben (Mykolaiv) született és a korábban Jekatyerinoszlávnak nevezett Dnyepropetrovszkban (Dnyipro) élt sokáig az áldott emlékü lubavicsi Rebbe, Menachem Mendel Schneerson rabbi. Cikkünk keretei nem adnak lehetőséget arra, hogy kifejtsük nagyszerű és kiterjedt tevékenységének minden ágát. A Rebbe feltétlenül elkötelezett volt az iránt, hogy a világ minden egyes zsidó emberét ősei hagyományához közelebb hozva siettesse a messiás és vele együtt a végső megváltás eljövételét. A Rebbe a XX. század egyik leginkább meghatározó jelentőségű zsidó szellemi vezetője volt. Dnyipróban ma utca őrzi a nevét.

AZ UMÁNI NÁCHMÁN RABBI

Egy másik hászid vezető az umáni Náchmán rabbi volt, aki a szintén ukrániai Mezibusban, a Báál Sém Tov falujában született az 1770-es években. Náchmán rabbi a Máál Sém Tov unokája volt, ő alapította a hászidizmus breszlávi ágát. A szintén Ukrajnában található Umánban levő sírja igazi zarándokhelyé vált számtalan zsidó számára, akik elsősorban Ros hasáná, az újév ünnepét töltik előszeretettel rebbéjük sírja közelében.

Érdeemes még külön kiemelni az olvasóink számára elsősorban az atomerőművéről híres Csernobilt, ahonnan egy igen kiterjedt, mára számos ágra szakadt dinasztia, a csernobili hászidizmus származik. A településen Menachem Náchum Twersky (1730-1797) alapított közösséget. Ő volt az első csernobili rebbe, aki még magának a mozgalom megalapítójának, Jiszráel Báál Sém Tovnak volt a tanítványa, majd utódjánál, a mezricsi mágidnál tanult. Bár Ukrajnában az elmúlt években felvirágzott a zsidó emlékhelyekhez köthető turizmus és több vállalkozás kifejezetten vallásos zsidóknak

FOTÓ: UKRAINIAN JEWISH ENCOUNTER

szervez utakat az országban található mintegy 1500 zsidó emlékhely valamelyikéhez, Csernobil kivételt jelent. Ennek ez az oka, hogy az egykori zsinagóga és az ősi temető is az erőmű körül kialakított „halálzónában” található, ahonnan mindenkit kitelepítettek a katasztrófa után, majd lezárták a területet.

Szmó Ganzfried rabbi 1804-ben született Ungváron, melyet ukránul Uzshorodnak, jiddisül Ingvernek emlegetnek. Már gyerekkorában megmutatkozott kiemelkedő emlékezőtehetsége és rendszerező képessége. Ő állította össze a mai napig használt Kicur sulchán áruchot, vagyis a zsidó törvénykezés legnagyobb ívű munkájából, a Sulchán áruchból készített, a nagy tömegek számára is érthető rövid kivonatot. Könyvét a mai napig használják az izraeli iskolában a háláchá, vagyis a zsidó jog és törvénykezés tanulására.

SÓLEM ÁLÉCHEM

A hászid udvarok és rabbik világától forduljunk egy kicsit az irodalom felé. Az ukrainai Perejaszlav szülőtte volt a XIX. század második felében a Solem Áléchem írói álneven alkotó Solem Rabinowitz, a valaha élt egyik legnagyobb jiddis nyelvű író. Tevjéről, a tejesemberről írott rövid történetei alapján született meg a világ egyik legtöbbet játszott musicalje, a Hegedús a háztetön. A film szereplői egy Anatevka nevű faluban élnek mindennapjaikat. Anatevka a valóságban nem létezik, jobban mondva: egészen a közelmúltig nem létezett. A Chábád ugyanis 2015-ben, Kijevtől nem messze menekültek befogadására és ellátására szolgáló falut hozott létre, mely a Hegedús a háztetön képzletbeli zsidó stetlje után az Anatevka nevet kapta. A település teljes egészében adományokból épült a

kelet-ukrainai harcok elől menekülő zsidó családok részére. Közülük sokan ma is ott élnek és segítik az újonnan érkezőket. Az ukrainai háború kezdete óta naponta ezrek özönlenek oda menedéket és támogatást remélve.

CHÁJIM NÁCHMÁN BIALIK

A nagyszerű ukrainai zsidó írók között feltétlenül meg kell említeni Chájim Náchmán Bialikot, aki 1873-ban született az ukrainai Volhíniában. Ő volt a modern héber költészet egyik legelső, máig is gyakran idézett képviselője, aki a korai izraeli irodalmat és a cionista eszmét ötvözte műveiben. A héber nyelvű irodalom megalapozásában szintén úttörő szerepet vállaló, a kulturális cionizmus atyjának tartott Áchád Háám Szkverben született, hászid családban.

ZEEV ZSABOTYINSZKIJ

Ha a politikai szerepvállalást tekintjük, az ukrainai zsidók ott is az élvonalban voltak. Zeev Zsobotyinszkij, a revizionista cionizmus egyik legkiemelkedőbb képviselője Odesszában látta meg a napvilágot 1880-ban. Ő alapította a mai napig is létező Bétár ifjúsági mozgalmat, valamint az Irgun nevű félkatonai szervezetet, mely fontos önvédelmi szerepet látott el az államalapítás előtti Izraelben.

GOLDA MEIR

Természetesen nem maradhat ki a felsorolásból „az egyetlen férfi a kormányban”, vagyis Golda Meir, Izrael első és eddigi egyetlen női miniszterelnöke. A világon a negyedik női miniszterelnök volt, aki éles elméjével és határozott döntéseivel, kérlelhetetlen elszántsággal vezette a fiatal országot. Ő is, mint sokan mások, Ukrajnában, közelebből Kijevben látta meg a napvilágot 1898-ban.

Elődei, Izrael Állam második miniszterelnöke, Mose Sáret, csak úgy, mint az őt követő Lévi Eskol szintén Ukrajna szülőttei voltak.

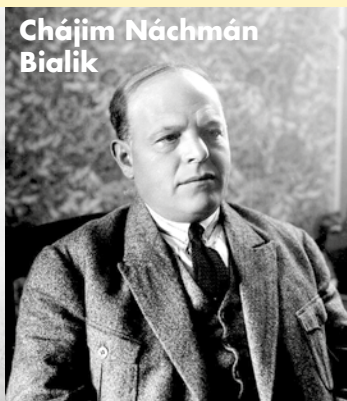
Minden refsuznyikok leghíresebbike, az izraeli politikai életben ma is meghatározó szerepet játszó Nátán Sáránszki 1948-ban született az ukrainai Donyeckben. A hetvenes és nyolcvanas években rengeteget tett azért, hogy a Szovjetunióban élő zsidók kivándorolhassanak. Végül tevékenységéért 1977-ben bebörtönözték, és 1986-os szabadulását követően Izraelbe alijázott. Ekkor kezdődött politikai karrierje. 2018-ban Izrael-díjjal jutalmazták életművét.

HÍRES UKRÁIN ZSIDÓK NAPJAINKBAN

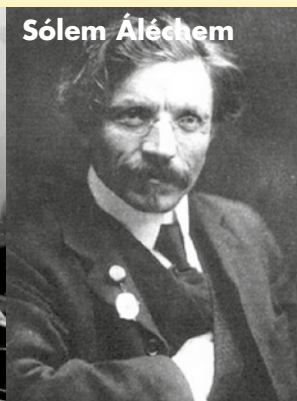
A híres ukrainai zsidók sorában megemlíthetjük a filmszínész Mila Kunist, a tudós Selman Waksmant, aki gyógyszerészeti felfedezései, nevezetesen a tuberkulózis első sikeres gyógyszeres kezelése nyomán részesült 1952-ben Nobel-díjban, illetve Vladimir Horowitzot, aki minden idők egyik leghíresebb zongoristája lett az Egyesült Államokban. Nem túlságosan közismert tény, hogy a tízmilliók által használt WhatsApp applikáció megalkotója, Jan Koum 1976-ban született Kijevben. Szóljunk végül napjaink zsidó hősről, az 1978-ban született Volodimir Zelenszkijről is. Zelenszkij Ukrajnának azon a részén nőtt fel, mely az egykori Orosz Birodalom úgynevezett „letelepedési övezete” volt, az a régió, ahol a zsidók letelepedési engedélyt kaphattak. Színészi múltja után 2019-ben lépett a politika színpadára, amikor Ukrajna államelnökének választották. Zelenszkij soha nem tagadta zsidó származását, és bár felesége és így gyermekei nem tartoznak a zsidó néphez, az elnök jó kapcsolatot ápol országa zsidó közösségével és hangsúlyozottan Izrael-párti.

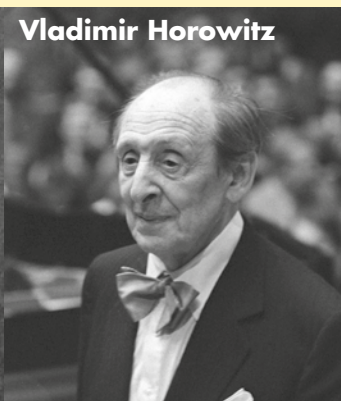
Golda Meir

Chájim Náchmán Bialik

Sólem Áléchem

Vladimir Horowitz

Volodimir Zelenszkij

BÉKEKÖTÉS JERUZSÁLEMBEN?

IZRAEL ÉS AZ OROSZ–UKRÁN HÁBORÚ

Zelenszkij ukrán elnök az izraeli fővárosban szeretne tárgyalni Putyinnal a háború lezárásól. Ezt üzenté legalábbis Naftali Bennett miniszterelnöknek, aki sajátos közvetítői szerepet vállal a konfliktusban. **SERES LÁSZLÓ ÍRÁSA**

Megjegyzés: írásunk a lapzártakori állapotot tükrözi és nem reflektál a március 15-e után történt eseményekre.

Dermesztő hír futott végig március közepén a közösségi médiában, és hosszú órákba tellett, amíg megjött a cáfolata. A The Jerusalem Post értesülése szerint *Naftali Bennett* arra kérte volna *Volodimir Zelenszkijt*, hogy országa lényegében kapituláljon az oroszok előtt, azaz fogadja el *Vlagyimir Putyin* sok áldozatot követelő ajánlatát a háború befejezésére.

A jeruzsálemi lap ukrán kormányzati forrásokra hivatkozva igen precíznek tűnő részleteket is megosztott az ajánlatról (Bennett: „Az ön helyében én a népem életére gondolnék, és elfogadnám az ajánlatot”), amire az ukrán elnök, mint várható volt, nemet mondott. Majd a BBC közölte: semmi ilyesmi nem történt, Izrael szerint „Bennett soha nem mondta meg Zelenszkijnek, hogyan cselekedjen, és nem is áll szándékában”, sőt állítólag pont az oroszokat akarták rávenni merev álláspontjuk feladására.

A Putyin-féle javaslat egyébként izraeli lapok szerint három pontból állt: Zelenszkijnek fel kell adnia a

két szakadár orosz „népköztársaságot”, le kell mondania a NATO-tagságról és semlegesnek kell maradnia (e pontban az ukrán elnök nemrég magától is kész volt engedni, hiszen amúgy sem reális cél a közeljövőben), végül csökkentenie kellene hadserege létszámát. Nem csoda, hogy Zelenszkij nemet mondott – ha egyáltalán megtörtént az eset.

ÉRTHETŐ VISSZAFOGOTTSÁG

A zsidó származású ukrán elnököt nem először bosszantotta fel Naftali Bennett, akit hírek szerint éppen ő kért fel közvetítésre, hiszen a többi számba jövő nyugati politikus (Scholz, Macron) már elkötelezte magát Putyin ellenében. Kifogásolták, hogy a háború kitörése óta Bennett szerintük „postaládaként” működik, csak bedobja nekik Putyin üzeneteit, de nem tesz le önálló kompromisszumos javaslatot az asztalra.

Hivatalosan megértését, nem hivatalosan csalódását fejezte ki Ukrajna amiatt is, hogy Izrael nem

követi a nyugati szankciókat, nem hajlandó fegyvert és lőszert szállítani nekik, sőt még védőfelszereléseket, például sisakokat és mellényeket sem. Még közvetlenül a háború kitörése előtt értetlenséget váltott ki Kijevben az is, hogy Izrael megakadályozta az amerikaiaknál a Vas-kupola rakétaelhárító rendszer eladását számukra, nyilvánvalóan a moszkvai reakcióktól tartva.

„Izrael alapító atyái között voltak ukrán zsidók, akik magukkal vitték történelmüket és azt az erős vágyat, hogy egy olyan csodálatos államot építsenek, mint amilyen most. Szóval egyáltalán nem rossz, hogy van egy ilyen közvetítők” – jelentette ki az ukrán elnök a háború harmadik hetében, azt javasolva Bennettnek, hogy ne Oroszország, Ukrajna vagy Fehéroroszország legyen az oroszokkal való tárgyalások helyszíne, hanem Jeruzsálem.

Ez nyilvánvalóan nem az izraeli miniszterelnökön fog múlni. Sokan bírálták az elmúlt időszakban Naftali Bennettet, amiért rendkívül

visszafogottan nyilatkozott a háborúról, és nem volt hajlandó nyíltan elítélni a Kreml agresszióját. Beszélte „változó világrendről”, „nehéz, tragikus időkről”, együttértett a háború civil áldozataival, de Izrael nevében nem ő, és nem is Herzog államfő, hanem külügyminisztere (és várható utóda), Jaír Lapid bírálta határozottan Moszkvát, mondván, amit Ukrajnában tesz, az „a nemzetközi rend durva megsértése”.

A The Times of Israel diplomáciai forrásokra hivatkozva azt írta, ez tudatos és koordinált munkamegosztás a két politikus között, nem véletlenül: az orosz és az ukrán elnökkel folyamatosan egyeztető Bennettnek több fontos politikai, biztonsági és kulturális szempontot is figyelembe kell vennie, amikor közvetíteni próbál – egyébként eddig nem nagy sikerrel. Lapzártakor még a szintén közvetítői szerepre bejelentkező Erdogan török elnök is kicsivel többet ért el egy orosz–ukrán külügyminiszteri találkozó megszervezésével.

Izraeli lapok szerint egyébként a nyugati szankciók óta legalább egy tucat orosz oligarcha magángépe landolt a zsidó államban – a tulajdonosok nevét azonban nem hozták nyilvánosságra. Amerika gyorsan reagált: felszólította Jeruzsálemet az orosz oligarchák kitiltására, és óvta Izraelt attól, hogy „piszkos pénzt” engedjen be Oroszországból.

UKRÁN ZSIDÓK, IRÁNI ATOM

Bennett és az általa több ízben – egyszer kivételesen sábatkor is – meglátogatott Putyin megbeszéléseiről szinte semmi nem szivárgott ki, de az az információ megerősítést nyert, hogy szóba hozta: Moszkva ne akadályozza az ukrainai és oroszországi zsidók kimenekítését, illetve alijázását.

Izraelben a kb. egymillió (poszt) szovjet bevándorlóból 750 ezer ukrainai, és a zsidó állam a háború kitörése óta folyamatosan fel is szólítja a veszélyeztetett zsidókat, hogy jöjjenek bátran. „Vannak izraeliek, akiknek haza kell térniük, és vannak bajba jutott zsidó közösségek, akiknek segítségre van szükségük” –

közölte a kormányfő, „kihívásnak” nevezve Izrael számára a várható bevándorlási hullámot, de olyan kihívásnak, „amellyel a múltban már újra és újra megbirkóztunk”.

Ukrajnában mintegy 200 ezres a zsidó közösség, és a néha felröppenő fake news-okkal ellentétben nem antiszemita atrocitások, hanem az orosz bombázások elől menekülnek. Szempont Izrael számára az is, hogy gabonaimportjának 40 százaléka Ukrajnából jön, és számos kiszervezett mérnöki munkahely Ukrajnából segíti az izraeli high-tech ipart.

Nem használt az ukrán–izraeli viszonyban az a kínos ügy sem, amikor *Dmytro Kuleba* külügyminiszternek elnézést kellett kérnie, amiért tévesen azt állította: az EL AL légitársaság a szankciók dacára elfogad fizetést egy orosz elektronikus bankrendszeren keresztül. (Mint kiderült, a „Mir” gombja valóban ott maradt a weboldalon, csak éppen blokkolva volt.)

A Bennett által Moszkvában szóba hozott két másik téma az iráni atomalku kérdése, illetve az Iránnal szemben egy másik hadszíntéren, Szíriában folytatott izraeli fellépés. Nem titok, hogy a zsidó állam már Netanjahu idején és azóta is élesen ellenzi a visszatérést a – jelenleg szünetelő – bécsi tárgyalásokhoz, a várható megállapodásban ugyanis továbbra sem látja a garanciáját annak, hogy megakadályozza Irán nukleáris ambícióit.

SZÍRIAI MOZGÁSTÉR

„Célunk megakadályozni Iránt abban, hogy nukleáris küszöbország legyen és terrort, instabilitást terjesszen világszerte” – jelentette ki *Jaír Lapid*. Moszkva a háború dacára vissza akar térni az iráni atom-dealhez, de csak akkor, ha garanciát kap arra, hogy az ellene hozott szankciók nem vonatkoznak az Iránnal folytatott katonai és gazdasági együttműködésére. Hogy Izrael miniszterelnöke rá tudta-e beszélni az oroszokat, hogy hagyják ott a bécsi tárgyalásokat, nem derült ki a hírzárlat miatt.

Legalább ennyire fontos kérdés azonban Izrael számára a szíriai légtér időnkénti használata, és ez ügyben létfontosságú fenntartania az alapvető kommunikációt Moszkvával. Az izraeli orosz követség jelezte, folytatódik az katonai együttműködés az izraeliekkel Szíriában.

Szíria légtérét ma már 75 százalékosan Oroszország kontrollálja, ezért, ahogy Lapid fogalmazott, Izrael északon lényegében Oroszországgal határos (Moszkva a szíriai polgárháborúban az ellenzékkel és a civil lakossággal szemben is brutálisan fellépő Aszad elnök pártját fogta, és több helyen maga is civil célpontokat, pl. kórházakat is bombázott).

A zsidó állam hivatalosan nem ismeri el, de rendszeresen hajt végre légicsapásokat iráni terrorista célpontok ellen Szíriában, nehogy az irániak modern rakétatechnológiát, fegyvereket, drónokat adjanak át a libanoni Hezbollah terrorszervezetnek. Izrael a szíriai légicsapások előtt mindig egyeztet az oroszokkal, írja a CNN, úgyhogy attól tart, hogy ha a Moszkvával való kapcsolata megromlik, akkor a cselekvési szabadsága is csökken Szíriában.

A zsidó állam eddig száz tonna humanitárius segítséget nyújtott Ukrajnának – politikai közvetítő munkáját azonban megfigyelők „diplomáciai aknamezőnek” nevezik.

„Bármilyen rossz lépés, és a Putyinnal való kapcsolat megromolhat” – írta a sajátos helyzetről az AP elemzője. „Ha a tárgyalások kudarcba fulladnak, úgy tűnhet, Putyin ravaszsága túljárt Bennett eszén, és a konfliktus súlyosbodásáért őt is okolhatják. És mint a szinte egyetlen nyugati szövetséges, amely nem folytat nyíltan ellenséges retorikát Moszkvával szemben, Izrael lesz a nyugat fő diplomáciai kapcsolata a Kremellel, ami nagy nyomást jelentő, kényes pozíció.” Ha azonban egyszer tényleg sikerül az orosz és az ukrán vezetést is Jeruzsálembe invitálni béketárgyalásokra, az egyértelműen az izraeli diplomácia sikere lesz.

EGYESÍTETT ERŐVEL SEGÍTENEK A CHÁBÁD-KÜLDÖTTEK

Hogyan tudja megoldani a Chábád-mozgalom 30 ezer zsidó kimentését, utaztatását és ételmezését? Úgy, hogy a lubavicsi küldöttek személyesen vállalnak felelősséget a széthulló közösségeik tagjaiért. A ZSIDO.COM ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Indul az EMIH első élelmiszerszállítmánya Ungvárra

Miután Tánja Baili és 13 éves lánya, Veronika három napot töltött egy óvóhelyen, a légvédelmi szirénák folyamatos üvöltése mellett az Ukrajna középső részén fekvő Kropivnyickben, elhatározták, hogy egy biztonságosabb élet reményében útnak indulnak. A lubavicsi küldött, Dan Zakuta rabbi által vezetett helyi zsidó közösség szerzett egy buszt, azon kaptak helyet.

„A családunk nagy része még Ukrajnában van, nem akartuk elhagyni őket, de annyira féltünk, hogy végül az indulás mellett döntöttünk” – mondta. Ma már mindketten Budapesten tartózkodnak, egy szállodai szobában helyezték el őket.

A jelenlegi adatok szerint az Ukrajnában szolgáló közel 200 lubavicsi küldött már legalább 30 ezer ember evakuálásban segédkezett. Családok, egyedülálló emberek és komplett árvaházak keltek útra a támadás alatt álló országból. Eleinte mindenki a saját eszközeivel igyekezett segíteni a menekülőknél. Buszokkal, személyautókkal, vona-

tokkal vitték az embereket az ország nyugati részébe, majd onnan valamelyik határállomásra. Természetesen a leginkább sérülékeny csoport, az árvák kaptak elsőbbséget. Ahogy a helyzet egyre drámaibbá vált, úgy vált szükségessé egy nagyszabású, jól szervezett mentőakció elindítása.

„Sokan semmilyen más iratot nem tudnak felmutatni, csak egy ukrán születési bizonyítványt. Mi szervezzük meg számukra a kivándorlást, később pedig majd gondoskodunk a nyelvtanulásról és a munkába állásról is. Olyanok ők nekünk, mint a családunk, a jövőben is segíteni fogjuk őket” – mondta Devorah Levenharts rebecen, aki egykori kijevi közösségének tagjait fogadja Izraelben. Eddig hetven emberről gondoskodott.

A legtöbb menekült Ukrajna keleti részéből érkezik, Harkivból, Szumiból, Csernigevből, továbbá a fővárosból, Kijevből. Csak a 18 és 60 év közötti, hadköteles férfiak és azok az idősek maradnak,

akik félnek elhagyni otthonukat. „Az elsődleges feladatunk az, hogy olyan helyre utaztassuk az embereket, ahol nincsenek közvetlen életveszélyben. Minél közelebb sikerül jutniuk a nyugati határhoz, annál jobb” – magyarázza a Chábád mentőakciójának egyik vezetője, aki minden olyan nagyvárosba elküldte képviselőjét, ahonnan még el lehet menekülni. Ők állnak közvetlen kapcsolatban az emberekkel és ők szereznek buszt, sofőrt, továbbá felügyelik a csomagok szállítását is.

A háború előtt a Chábád 35 ukrajnai városban volt jelen kétszáz küldöttel, így általában a Chábád-központok szolgálnak a menekülők gyülekezési pontjaként. Onnan a határ közelébe viszik őket, majd segítenek a határ átlépésében. Tánja és Veronika harminc órát utazott, mire elérte úti célját.

„A sofőrünk nagyon bátor volt. Nem aludt egyáltalán, folyamatosan vezetett, még a légiriadók alatt is. Először egy nagyvárosba mentünk, onnan Lvivbe, majd Csapnál

FOTÓ: EMIH

átléptük a magyar határt. Ott étellel-itallal vártak minket, majd elvittek egy budapesti szállodába, amelyet a Chábád bérelt ki a menekültek számára” – mondta Tánja.

Romániában is szállodákban helyezték el a menekülteket, ahonnan Ausztriába és Németországba utaznak tovább. A bármelyik pillanatban várható orosz támadástól tartó Odesszából naponta kétezzer embert szállít a Chábád Moldovába. A helyi zsidók mellett a korábban Odesszába menekültek utazását is nekik kell megoldaniuk. A logisztikai kihívások egyre nagyobbak, nem könnyű buszt és sofőrt találni.

Ennek megfelelően az árak is az egekbe szöktek, egy buszt 20 000 dollárért lehet kibérelni egyetlen útra, naponta pedig több száz utat kell megszervezni. Emiatt a Chábád most Európában igyekszik buszokat vásárolni, hogy stabil hálózatuk legyen a menekültek szállításához.

Eddig több mint 3 millió dollárt költöttek a menekültek utaztatására és étellemezésére. Ebbe nem tartozik bele a helyben maradók ellátása, ami szintén hatalmas kihívást jelent az élelmiszerhiánnyal és sok helyen

BENNETT A CHÁBÁDNAK: A ZSIDÓ NÉP KÖSZÖNETTEL TARTOZIK ÖNÖKNEK

Naftali Bennett izraeli miniszterelnök március 8-án ukrainai zsidó vezetőkkel folytatott Zoom-megbeszélést, amelyen külön megköszönte a Chábád-Lubavicsi mozgalom küldötteinek emberfeletti munkáját és azt mondta: „A zsidó nép köszönettel tartozik önöknek!

A megbeszéléseken részt vett a dnyiproi zsidó közösség vezetője, Shmuel Kamanetzky rabbi, Meir Stumbler, az ukrainai zsidó közösségek szövetségének vezetője és Yosef Wolf rabbi, az oroszok által elfoglalt Herszon kikötőváros rabbija is, további rabbik és közösségi vezetők mellett.

Zushe Aberlsy rabbi, a Chábád-mozgalom moldovai vezetője beszámolt arról, hogy több ezer ukrainai zsidó menekült át Moldáviába. Ő és a közösség mintegy negyven segítőtje éjjel-nappal az ellátásukon dolgozik. A moldovai zsidó közösség adománygyűjtési kampányba fogott a menekültek megsegítésének finanszírozása érdekében.

vízhiánnyal küzdő városokban. A Chábád olyan településeken is gondoskodik az alapvető élelmiszerekről, melyek már orosz megszállás alá kerültek.

Az Ukrajnával határos országok lubavicsi küldöttei is kiveszik a részüket a munkából: a határon várják a menekülteket, kóser étellel látják el őket és gondoskodnak a szállásukról, illetve a továbbutazásukról is. A zsidó menekülők egyik fontos célállomása éppen Budapest lett, ahol a Chábád látta vendégül őket szombatra.

„A lányom nagyon izgatott, mert először jár külföldön. Tetszenek neki a budapesti magas házak és a pezsgő élet. Én azonban nem tudok vele örülni, mert folyamatosan azok járnak a fejemben, akik nem tudták elhagyni Ukrajnát. A háború után szeretnék visszamenni a családomhoz Kropivnyickibe, addig pedig itt maradunk nyugaton és imádkozunk a békéért” – mondta Tánja.

ADOMÁNY ÉS MENEDÉK AZ EMIH IS SEGÍT

Az Ukrajnában dúló háború mindannyiunkat sokkolt, ám amint megindult a menekültáradat, segíteni kész emberek is megjelentek. Van, aki adománnyal, van, aki önkéntes munkával, van, aki tolmácsolással igyekszik könnyebbé tenni azoknak az útját, akik kénytelenek voltak az otthonukat hátrahagyva menekülni.

Az EMIH az első pillanattól kezdve kiveszi részét a segítségben. Szinte lehetetlen összegyűjteni, hány helyen és módon szorulnak segítségre az Ukrajnából menekülők. Minden család, minden életút más és más, mindenhol másra van szükség. Van, akinél nincs más, csak a rajta levő ruha. Van, aki orvosi ellátásra szorul. Van, akinek speciális étrendhez igazodó étkezésre van szüksége. Van, aki bármelyik pillanatban szülhet. Van, akinek Magyarország a végcél-

ja, míg más csak pihenni áll meg nálunk és megy tovább. És vannak, akik át se jönnek a határon, hanem Kárpátalján akarják kivárni a dolgok alakulását. Az EMIH és a CEDEK Szeretetszolgálat ezekben a hetekben, a többi zsidó hitközséggel és más szervezetekkel karöltve igyekszik minden igényt kielégíteni és mindenkinek abban segíteni, amire szüksége van.

A CEDEK Szeretetszolgálat által létesített menedékház tíz szobával, minden szükséges dologgal felsze-

relve várja az érkezőket. Mint *Szilágyi Nórá*tól megtudtuk, egyelőre többségében olyanok érkeznek, akik csak átmenetileg vannak Magyarországon: egy kis pihenés, felgyógyulás után továbbutaznak.

Az izraeli közösség *Raskin* rabbi vezetésével szállodai szobákkal, szombati ellátással és kóser étellel segít. A Bét Menáchem iskola tornatermében menekült családok tucatjai kaptak sábeszi ellátást, melyet az intézmény konyháján főztek az ott dolgozók.

A Mazsók vezetője, Szabó György is belevetette magát a segítség szervezésébe. A feladatok sokrétűek. Van, hogy az odesszai árvaházból menekülő gyerekeknek szervez ételt, van, hogy útközben elakadt menekülteket szállít. Külön felelősség hárul az EMIH kelet-magyarországi központjaira, elsősorban a miskolci közösségre, ahol a Fuchs házaspár szervezi az adományok gyűjtését és szétosztását.

Nem csak azok szorulnak azonban segítségre, akik már átjutottak a határon, így március 7-én két tonna kóser ételmiszert vitt az EMIH küldöttsége Ungvárra, ahogy a zsidó.com beszámolójából is kiderül.

„Az EMIH – Magyar Zsidó Szövetség minden rendelkezésére álló eszközzel segít az ukrainai menekültek ellátásában” – mondta el Köves Szmó az EMIH vezető rabbija. „Eddig is biztosítottunk Budapesten szállást és kóser ételmezt a menekülteknek, illetve folyamatosan kapcsolatban vagyunk a megszállt térség zsidó vezetőivel is, abban segítünk, amiben csak tudunk – tette hozzá a rabbi.

Ungváron egyelőre megszokottan zajlik az élet, azt leszámítva, hogy kóser ételmiszerekből hiány van és hogy naponta menekülttömegek utaznak át a városon. Azok, akik a harcok elől menekülnek el az országból, sokszor gyalogosan, élelem és víz nélkül indulnak neki a testileg és lelkileg is kimerítő útnak. Itt, a helyi Chábád óvodájában kialakított átmeneti szálláson fogadják a menekülteket, illetve a helyi közösség tagjait is és próbálják segíteni mindazal, amire szükségük van. Az EMIH által kézbesített adomány is ilyen formán kerül feldolgozásra.

„Sokan maradtak Ukrajnában, vagy azért mert nem tudtak már eljönni a hadkötelezettség miatt, vagy mert nem is tervezték, hogy elhagyják hazájukat. Nekik szeretnénk segíteni az adománnyal” – magyarázta Nógrádi Bálint, az EMIH gazdasági vezetője.

„Nagy számban gyűltek össze a fogadásunkra és mindenki egytől egyig segítette kipakolni a furgonokból, amikkel az ételmezt szállítottuk.

Egy hölgy körbevezetett minket az óvodán, megmutatta, hogy melyik helyiséget miképpen alakították át a menekültek fogadására. Egy 18 éves ukrán fiú, aki a dnyeperi jesivában tanult, szintén itt keresett menedéket. Elmondta, hogy mivel a rabbicsalád személyes okok miatt már jóval a háború kitörése előtt Izraelbe utazott és visszajönni már nem tudtak, ő olvassa a Tórát, és Purimkor is az ő feladata lesz felolvasni Eszter könyvét a közösség ott maradt tagjai részére” – mesélte Nógrádi Bálint.

Az, hogy *Menáchem Mendel Wilhelm*, az ungvári sliách nincsen a helyszínen, nem jelenti azt, hogy nem is se-

Kirakodás Ungváron

gít. Ő is folyamatos kapcsolattartásban van az ungváriakkal is és aktívan részt vesz a háttérmunkák szervezésében, illetve az általa már létrehozott infrastruktúrában tevékenykednek a segítők.

Ungváron minden segítség elkel, ugyanis nemcsak az ott élők szorulnak most támogatásra, de azok is, akik a városon keresztül kelnek át és hagyják el Ukrajna területét. Sokszor buszokkal érkeznek akár 100-150, esetenként több fő is jön a városba, akiket étellel kell ellátni, ugyanakkor családok ugyanúgy megállnak az óvodánál kicsit megpihenni. Az intézmény konyhájában egy asszony megállás nélkül süti a kenyeret, hogy mindenkinek jusson még az út hátralevő részében is belőle. Az érkezőket friss, tiszta ágynemű fogadja a szálláson, melyek az óvoda udvarán kifejlesztett kötélén száradnak.

„Nyugat-Ukrajnában nincsenek harcok, mégis sok menekült van, akik az ország háborús övezetei-

ből érkeztek a térségbe. Az odaúton teli pályaudvarokat és buszokat láttunk, nagyon megrendítő volt. A helyi Chábád-központban – amely egyszerre zsinagóga, óvoda és közösségi tér is – azt láttuk, hogy hihetetlen az összefogás a helyi segítők körében. A hölgy, aki összefogja a dolgokat, elmesélte, hogy ötven fő töltötte nálunk a sábatot. Nagyon örültek az ételmiszereknek, amit vittünk, ropant hálásak voltak. Tervezzük, hogy a jövőben még juttatunk ételmiszert Ungvárra is, már központilag elkezdük a szervezését” – tudtuk meg *Megyery Jonatántól*.

„Jelentős probléma, hogy amire

igény lenne, nem tudjuk megfelelő mennyiségben biztosítani, ugyanis a magyarországi gyártmányú kóser ételmiszer nem kifejezetten sokféle. Jelenleg kóser csirke, tej és pékáru az, amit tudunk majd adományozni, de például a mostani szállítmányban is a kilós kóser sajtokat Bécsből szereztük be. Felmerült, hogy Ungváron szükség lenne több tejtermékre is, így most azon dolgozunk, hogy egy nagyobb szállítmányt rendeljünk be Angliából és Belgiumból. A kolozsvári rabbi szintén hasonló kéréssel kereste meg az EMIH-et, nekik a mai nap folyamán egy raklap kóser húst és 300 liter kóser tejet küldünk, illetve természetesen hozzájuk is juttatunk majd tejtermékeket, amint azok megérkeznek Magyarországra” – egészítette ki Nógrádi Bálint.

Kérjük támogassa munkánkat ön is! Látogasson el a cedek.hu/ukran-valsag/ oldalra, hogy megtudja, hogyan segíthet a menekülőknek és az Ukrajnában rekedteknek.

Kérdezd a rabbit

HÁBORÚ IDEJÉN

Ahogy kitört a háború Ukrajnában, rögtön aktívan bevonódtam – na nem a harcokba, hanem a háláchikus kérdésekbe, mivel már ekkor elkezdtek záporozni a kérdések ukrainai rabbikollégáktól. Hiszen még ilyen félelmetes helyzetben is, amikor az ember felkészül a legrosszabra és magával ragadja az aggodalom, felvetődnek különleges háláchikus kérdések, amikre gyorsan kell megoldást találni. A háláchá – ahogy már sokszor láttuk – nemcsak békeidőben ad útmutatást, hanem háborús helyzetekben is. A következő írásban olyan ukrainai rabbik hozzám intézett kérdéseiből válogatok, akikkel kapcsolatban állok. **OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA**

ELŐRE LEHET-E HOZNI A MIKVE IDEJÉT?

Az első kérdés rögtön a háború kitörése után érkezett, amikor még a városok ostroma nem kezdődött meg.

A kérdező hölgy péntek este készült mikvébe menni, mert akkor fejeződött be számára a hét tiszta nap¹. Attól tartott, hogy addigra már esetleg az esti órákban kijárási tilalom lesz érvényben a városában. Azzal a kérdéssel fordult a rabbihoz, hogy mehet-e korábban, már péntek délután a mikvébe. Fontos tudni, hogy bár tilos sábeszkor fürdeni, a rituális alámerülés megengedett a szombat bejövetele után is, ha akkorra esik az ideje².

A mikvében való alámerülés ideje előírás szerint este van, a csillagok feljövetele után³, több ok miatt. Az egyik praktikus oka ennek, hogy mindenképpen kiteljen a hét tiszta nap, mielőtt újra együtt lesz a házaspár⁴. A *Sulchán áruchi*⁵ ehhez hozzáteszi, hogy ha a nyolcadik napon megy csak mikvébe egy nő, akkor is csak este menjen, hogy a lányai, akik nem tudhatják, hogy ez a nyolcadik nap, később ne értsék félre a helyzetet és ne gondolják, hogy már a hetedik nap délutánján lehet menni mikvébe.

Kényszerhelyzetben azonban, amikor pl. valami miatt félnek késő este az utcán járni vagy éjjelre bezárják a városkaput és a mikve a kapukon kívül van, akkor a nyolcadik napon szabad a csillagok feljövetele előtt alámerülni⁶ és még ilyenkor is úgy kell időzíteni, hogy a csillagok feljövetele után érjen haza⁷. Azonban a hetedik napon még ilyenkor sem megengedett a sötétedés előtti megmerítkezés⁸.

Nagyon kivételes és bonyolult helyzetben lehet csak megengedni a hetedik napon a csillagok feljövetele előtti merülést. Minden ilyen esetben egy hozzáértő rabbihoz kell fordulni tanácsért⁹.

Visszatérve a mi esetünkre. Ha péntek este a kijárási tilalom miatt nem tud mikvébe menni, akkor el kell halasztani a merülést. Mivel szombat délután a sábesz miatt nem merülhet, ezért, ha elhalasztja a mikvébe menést, akkor az első pillanat, amikor elmehet megmerülni, az a vasárnap délután.

Mivel ilyenkor télen nagyon korán sötétedik és azt lehetett feltételezni, hogy ha el is rendelnek kijárási tilalmat, az jóval a csillagok feljövetele után fog csak kezdődni, a fentiek alapján azt tanácsoltam, hogy ne menjen mikvébe pénteken még világosan, hanem várja ki a csillagok feljövetelét. A véleményemet megerősítette, hogy később olvastam, Kijevben valóban kihirdették a kijárási tilalmat, de csak este 10-től, ami jóval a csillagok feljövetele után van. Ez alapján joggal feltételezhettük, hogy ha a hölgy lakóhelyén is lesz majd kijárási tilalom, az semmiképp nem akadályozza a mikvébe menést.

MENEKÜLÉS SÁBESZKOR

A következő kérdés beérkeztek már komolyodott a hadi helyzet és felmerült, hogy esetleg sábesz alatt kell majd elmenekülniük a zsidóknak. A kérdező azt szeretete volna tudni, mit vihetnek magukkal ilyen esetben, vihetnek-e pl. ruhát, ékszert vagy élelmiszert magukkal.

A válaszómban kifejtettem, hogy a háláchá egyértelműen fogalmaz. Életveszélyes helyzetben a szombati micvákat fel kell függeszteni, azok alól fel vagyunk mentve és mindent meg kell tennünk a túlélés érdekében¹⁰. Ezért nem kérdés, hogy ha úgy látják az emberek, hogy a háború miatt veszélyes ott maradni, ahol vannak, akkor szabad utazni, vagy más, szombaton tiltott munkát végezni az életben maradás érdekében. Azonban csak azt szabad megtenni, ami az életmentést segíti. Pl. nem szabad felesleges telefonhívásokat kezdeményezni, de szabad pl. azért telefonálni, hogy információt szerezzünk arról, melyik a legbiztonságosabb út.

Ezért a szombati tilalom, hogy nem szabad vinni közterületen¹¹, érvényben van, amennyiben a cipelés nem kapcsolódik az életmentéshez, például, ha az értékeinket akarjuk menteni csak¹². Azonban a háláchá semmiféle korlátot nem állít pl. abban, hogy hány ruhát vagy ékszert szabad felvennie az embernek¹³ – így ezekből bármennyit magunkra vehetünk, de pl. zsebre tenni egy ékszert, és úgy vinni, már nem szabad. Ezenkívül megkérhetünk egy nem-zsidót, hogy vigye magával a mi értékeinket is a szombat kimeneteléig¹⁴.

Más a helyzet az étellel, amit nem lehet felvenni, viszont közvetlenül kapcsolódik az életmentéshez, hiszen nem biztos, hogy a későbbiekben beszerezhető lesz, így azt magukkal vihetik a menekülők. Ugyan ez a helyzet a meneküléshez szükséges okmányokkal, pl. útlevelel.

A kérdést feltevő hölgy végül vasárnap délben hagyta el a várost, míg férje, a rabbi ott maradt, hogy tovább szolgálja a közösséget.

MEDDIG ÁLL FENN AZ ÉLETVESZÉLY?

Ugyancsak a meneküléshez kötődik a harmadik típusú kérdés, melyet menekülők két csoportja kapcsán tettek fel nekem.

Az egyik csoportnak Ungvárra kellett megérkeznie szombat délelőtt. Itt ételt kellett küldeni nekik, hogy a hosszú út után legyen mit enniük. A másik csoportban várandós anyák voltak, akiket Varsóba menekítettek szintén a szombat folyamán.

A kérdés mindkét esetben az volt, meddig utazhatnak, hiszen a szombatszegés megengedett menekülés miatt és megérkezésükkor milyen ellátást lehet nyújtani nekik. Emellett a Varsóba tartó csoport szervezői azt kérték, hogy a rabbi folyamatosan legyen velük telefonkapcsolatban addig, amíg meg nem érkeznek a varsói szállodába.

Arra, hogy meddig utazhatnak, nehéz objektív választ adni, hiszen senki nem tudja, mennyire lesz kiterjedt a háború, meddig érnek el a frontvonalak, hol lesznek biztosan biztonságban. Alapelv, hogy meneküléskor olyan messzire szabad utazni, ahol már biztonságban érzi magát az ember. Az ukrán-magyar határ közelében, de még az ukrán oldalon fekvő Ungvárig elutazni tehát biztosan szabad volt a háború első szombatján, így nem volt akadálya, hogy addig utazzanak a menekülők. Emellett, amikor megérkeztek, el szabad őket látni étellel, aminek szállítására nem-zsidót kell megkérni.

Más a helyzet, ha valaki már elhagyta Ukrajnát. A határt átlépve már elvileg megszűnik a veszély. Elfogadható, hogy nem biztonságos közvetlenül a határon maradni, így biztosan megengedett 50-100 km-t utazni még. Azonban Varsó ennél jóval messzebb van az ukrán határtól, odáig eljutni már nem számíthat életmentésnek. Ebben a helyzetben ajánlatosabb volt megszállniuk egy szállodában pl. 100 km-re a határtól, ahova nem-zsidók segítségével szállíthatnak nekik ételt Varsóból és a szombat kimenetele után folytatni az útjukat. A rabbinak addig szabad velük telefonkapcsolatban lenni, amíg átlépik a határt, illetve amíg szükség van a segítségére ahhoz, hogy biztonságba kerüljenek.

Összességében azt látjuk, hogy ha életmentésről van szó, akkor sábeszkor is olyan, mintha „hétköznapi lenne”¹⁵, de fölöslegesen szombatot szegni akkor, amikor már nem áll fenn a veszély, nem szabad.

Itt is fontos hangsúlyozni, hogy minden helyzetet egyenként kell mérlegelni, felmérve, amennyire lehet, hogy meddig van életveszély és honnantól van biztonság, ahol újra érvénybe léphet a szombat. Tragikus példa erre néhány lubavicsi fiú esete¹⁶, akiknek 1948-ban sikerült megszökniük a Szovjetunióból és átlépni a határt Románia felé. Mivel ez szombaton történt, a határ után nagyjából egy-két kilométerrel megálltak. Csakhogy még mindig túl közel voltak a határhoz, a határőrök elkapták őket és visszaküldték a Szovjetunióba. Végül 25 évvel később szabadultak csak meg onnan.

Adj a Örökkévaló, hogy mihamarabb véget érjen a háború és ukrainai testvéreink biztonságban visszatérhessenek otthonaikba.

¹ Sulchán áruch *JD* 196:1.; ² *Uo.* 197:1. RöMÁ, lásd még *Pitché tsvová uo.* 2.; ³ *SÁ JD uo.* 3.; ⁴ *Turá záháv uo.* 8.; ⁵ *Uo.* 3.; ⁶ *SÁ uo.* 4.; ⁷ *Nité Gávriél - Nidá* 3. kötet 33:14., 17–20.; ⁸ *SÁ uo.*; ⁹ Lásd *NG uo.* 4–5.; *Egység* folyóirat 138. szám 18. oldal; ¹⁰ *SÁ OC* 328:2.; ¹¹ *Uo.* 301. fejezet; ¹² *Uo.* 334:26. RöMÁ; ¹³ *Uo.* 334:7.; lásd még *A rabbi válaszol* 2. kötet 9. fejezet; ¹⁴ Lásd *SÁ uo.* 307:19., 334:2.; ¹⁵ Maimonidész, *A szombat szabályai* 2:2.; ¹⁶ *Pöilut choce gvulot* 1. kötet 292. oldal

LÉTEZIK-E GLUTÉNMENTES MACESZ? A ZABLISZT ESETE A PESZÁCHHAL

ÜNNEPI KÉRDEZZ-FELELEK

Peszách a legtöbb előkészületet és a legnagyobb körültekintést igénylő ünnepünk. Purimtól éppen egy hónap választja el, és ezt a 30 napot hagyományosan a Peszáchra való felkészüléssel töltjük. Ennek szellemében két olyan, Peszáchhoz kapcsolódó kérdést és választ mutatunk be a Kérdezd a rabbi rovatból, melyek sok családban merülhetnek fel az ünnep közeledtével.

OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

GLUTÉNÉRZÉKENYEK PESZÁCHKOR

Tisztelt Rabbi!

Gluténérzékenyként nem fogyaszthatok búzalisztból készült maceszt. Teljesítem-e a maceszevés micváját, ha a széderen gluténmentest fogyasztok belőle?

Üdvözlettel
Zsolt

Kedves Zsolt!

Bibliai előírás a széder estéken maceszt (kovásztalan kenyeret) enni¹. Ma, amikor nincs Szentély, ez az egyetlen bibliai előírás, ami egy konkrét étel fogyasztását írja elő². Macesz csak az öt gabona egyikéből (*chitá* [búza], *sórá* [árpa], *kuszmin* [tönköly], *sibolet suál* [zab], *sifon* [rozs]) készülhet³.

A *sibolet suált* Rási (Rabbi Slomo Jicháki – 1040?–1105) alapján azonosítjuk a zabbal, hisz talmudi kommentárjában⁴ az *aveine/avoin* szót használja franciául, ami hasonlít a zab latin megfelelőjére: *avena sativa*⁵.

MIÉRT SZOKTÁK A MACESZT BÚZÁBÓL KÉSZÍTENI?

A RöMÁ a Sulchán áruchban⁶ azt írja, hogy szokás búzából készíteni a maceszt. Ennek okára két vélemény van. Az elterjedt álláspont szerint a gabonák között az a legkülönlegesebb, ezért ezt használjuk a micvára⁷. Ez alapján, ha valaki valami miatt nem tud búzát használni, akkor használhatja a többit.

Más vélemény szerint⁸ azonban azért búzából készítjük, mert arról állapították meg a bölcsek, hogy vízzel keverve csak 18 perc után indul meg az erjedés benne⁹, így van elég időnk elkészíteni a maceszt belőle. Ezzel szemben a Talmud szerint¹⁰ az árpának hamarabb kezdődik az erjedése, és emiatt jobb, ha nem használjuk azt Peszáchkor.

Egészen a közelmúltig kizárólag búzából készült macesz. Először a londoni Efrájim Kestenbaum rabbi kezdett el más gabonákkal foglalkozni, mivel a lánya cöliá-

kiában szenvedett, így nem tudta teljesíteni a micvát. Az egyetemet is végzett Kestenbaum rabbi mindenáron ragaszkodott hozzá, hogy egy természetes fajtát találjon, mivel a genetikailag módosított gabonák esetében felmerülhetnek háláchikus kérdések. Végül Skóciában sikerült egy gyakorlatilag gluténmentes zabfajtát találnia, amiből hosszú évek munkájával sikerült a '80-as évek-re megfelelő maceszt előállítania, melyre Osher Yaakov Westheim rabbi, a Manchesteri rabbinátusból adott kösersági engedélyt.

WEISZ RABBI: CSAK HÁBORÚS IDŐBEN SZABAD MÁS GABONAFAJTÁT HASZNÁLNI

Nem sokkal ezután, 1982-ben a jeruzsálemi Weisz Jichák Jáákov (1902–1989), korábbi nagyváradi rabbi egy hosszú responsumban¹¹ úgy foglalt állást, hogy tilos ilyet fogyasztani Peszáchkor, mert „egy egész új Sulchán áruchot kéne írni, hogy mit lehet és mit nem lehet a nem búzaliszttal csinálni.” Lenne-e olyan rabbi, aki képes lenne ezt a feladatot vállalni? – tette fel a költői kérdést. Abban az írásában kételkedésének is hangot adott, hogy van-e egyáltalán olyan beteg, aki egy kezajitnyi (minimum mennyiség, egy olívbogyónyi) búzamaceszt ne tudna megenni.

Moskovits Dávid (1909–1985) Jeruzsálemben élő bonyhádi rabbi erre válaszul felhívta Weisz rabbi figyelmét arra, hogy mestere, Winkler Mordecháj Léjb (1845–1932) mádi rabbi egy responsumban¹² megengedte a nem búzamacesz használatát: „mivel ebben az évben [az első világháború kapcsán] nagyon kevés búza található állami előírás miatt”¹³.

Weisz rabbi válaszában¹⁴ úgy nyilatkozott, hogy ez szerinte egy kivételes eset volt: a háborús helyzetre való tekintettel nem volt kapható a búza. Egyszeri alkalommal talán megengedhető, de állandó jelleggel, amikor amúgy sok búza kapható, nem lehet a nem búzamacesz fogyasztását megengedni. Ebben a levelében azonban már tájékozottabban nyilatkozik a gluténérzékenysé-

ról: „Ha tényleg van olyan ember, aki egyáltalán nem bír még egy olívbogyónyi búzamacszt sem elfogyasztani, akkor kivételesen meg lehet neki engedni a nem búzából készültet.”

LONDONI ENGEDÉLY A ZABMACESZRE

A zabmaceszre eredetileg engedélyt adó Westheim rabbi 1984 elején kikérte Chánoch Dov Padwa (1908–2000) londoni ortodox főrabbi véleményét is. Ő válaszában elfogadta ennek használatát, hozzátéve, hogy a Sulchán áruch szerint csak szokás a búzából készült macesz, vagyis nem tilos másból készíteni, ha egészségügyi szükség merül fel, de ilyenkor még jobban kell odafigyelni a macesz előkészítése során, hogy ne keljen a tészta¹⁵.

ELTRÉFLIZI-E A MACESZT A HŐKEZELÉS?

A kedélyek azonban később újra felkorbácsolódtak a zabmacesz körül. 1995-ben ugyanis még egy probléma merült fel. Ahhoz, hogy a zabot tárolni lehessen, aratás után hőkezelní kell, ami megöli benne az enzimeket. A hőkezelés során a zab nedvességet adhat ki, ez pedig több halachikus problémát felvethet.

Továbbá, csak az a macesz kóser a micvára, ami megkelhetne, ha nem sütnék meg már hamarabb¹⁶. A hőkezelt zabból azonban már nem lehetne kelesztett tésztát készíteni, vagyis újfent felmerült a kérdés, hogy lehet-e micvára használni.

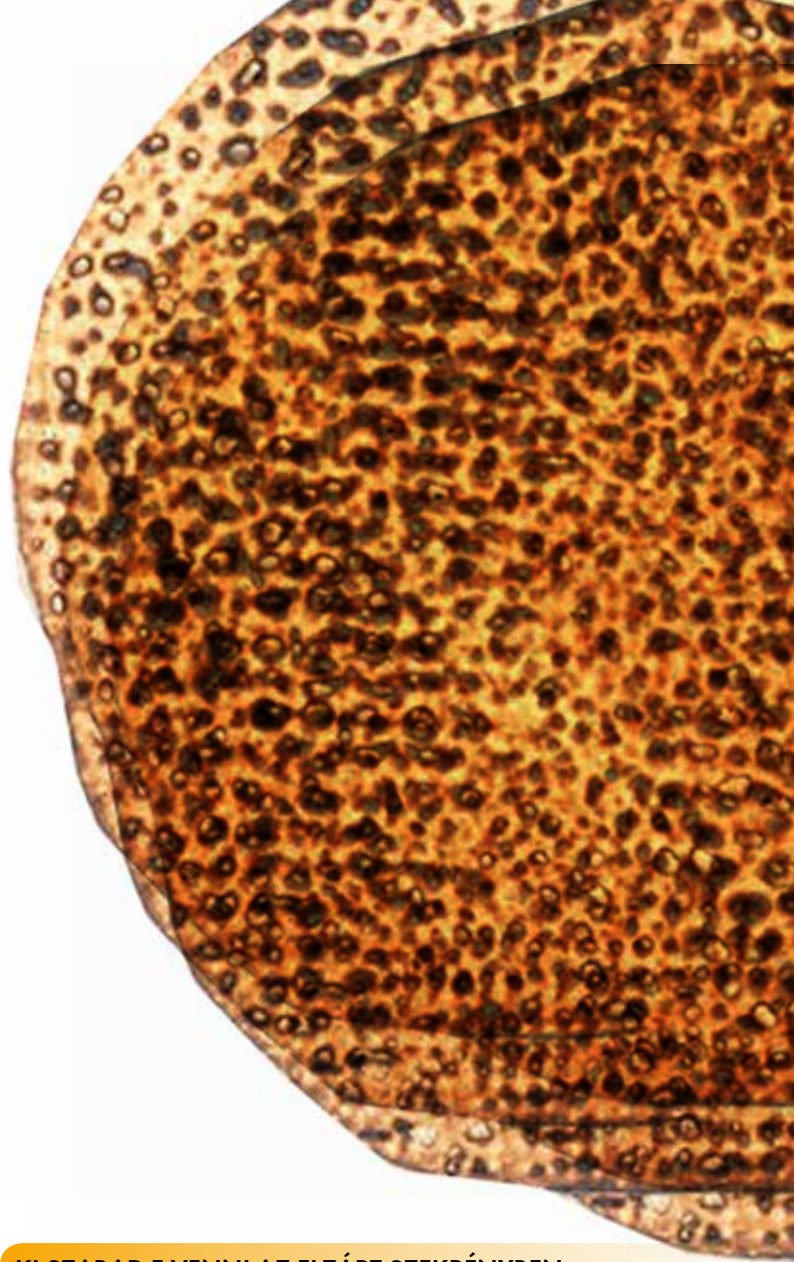
Westheim rabbi ezzel a problémával Vosner Sámuelhez (1913–2015), a híres magyar származású rabbihoz fordult, aki a kétségek ellenére megengedte¹⁷ a zabmacesz fogyasztását azoknak, akiknek feltétlenül szüksége van rá. Többek között a Chájé ádam¹⁸ véleményére hivatkozott, aki azt állítja, hogy ha olyan fajta gabonából készül a macesz, ami általában megkelhetne, akkor használható olyan esetben is, ha a hőkezelés miatt a konkrét esetben nem kelne meg. De Vosner rabbi kérte, hogy ha lehet, akkor mellőzzék a hőkezelést. Ez praktikusán azt jelenti, hogy nincs lehetőség a tárolásra, rögtön aratás után meg kell őrölni a lisztet és meg kell sütni a maceszt.

ÖSSZEGZÉS

Mára általánosan elfogadott gluténérzékeny betegek esetében a zabmacesz fogyasztása. Azóta már több cég is készít zabból készült gluténmentes maceszt a legkülönbözőbb formában és kiszerezésben: létezik kézi és gépi macesz, sőt szigorúan őrzött smurá változat is.

Kívánok Önnek jó egészséget!

¹ 2Mózes 12:18.; ² Chátám Szofér responsum Chosen mispát 196. fejezet; ³ Sulchán áruch, Orách chájim 453:1.; ⁴ Mönáchoť 70b. eleje; ⁵ Lásd a témáról részletesen Zohar Amar: *Five types of Grain - Historical, Halachic and Conceptual Aspects* [héber], 2011.; ⁶ Uo.; ⁷ Misná brurá uo. 2.; ⁸ Dáát Torá uo.; ⁹ Sulchán áruch uo. 459:2.; ¹⁰ Pszáchim 40a. és Rási uo.; ¹¹ Mincháť Jichák 9. kötet 49. fejezet; ¹² Lousé Mordecháj, Orách chájim 2. kötet 148. fejezet; ¹³ Lásd Srágá hámeír responsum 5. kötet 8–9. fejezet; ¹⁴ Mincháť Jichák, Likuté tsuvot 43. fejezet; ¹⁵ Chésevo háéfod responsum 3. kötet 9. fejezet; ¹⁶ Pszáchim 35a.; ¹⁷ Sévet hálévi responsum 9. kötet 117. fejezet; ¹⁸ Nismát ádam, Peszách 15.; ¹⁹ Lásd fent, 37. fejezet; ²⁰ SÁ RSZ uo. 448:7. végén; uo. 3. kötet 454. oldal végén; ²¹ Sivát Cion responsum 11. fejezet végén; Hálichot Slomo - Peszách 6:8.; ²² Lásd Nité Gávriél - Peszách 1. kötet 43:6.; Tsvot vóhánhágot responsum 1. kötet 290. fejezet.

KI SZABAD-E VENNI AZ ELZÁRT SZEKRÉNYBEN MARADT PESZÁCHI HASZNÁLATI TÁRGYAT?

Egy olvasónk nehéz helyzetbe került, mert egy peszáchi használati eszköz véletlenül egy Peszáchra elzárt helyen maradt: azzal a kérdéssel fordult hozzám, hogy elő lehet-e venni azt.

Előírás, hogy a chomécos szekrény vagy szoba legyen zárva az ünnep alatt¹⁹. Sőt még bérbe is adjuk azt a helyiséget, ahol el van zárva, hogy egyáltalán ne legyen az eladott choméc a mi területünkön²⁰. Ha az ember könnyen nyitja ezt a szobát, ki-be járkal benne, akkor az egész eladást, bérbeadást nem veszi komolyan²¹. Ha azonban bent felejtett valamit, amit nem volt szándéka eladni, és nagy szükség van rá az ünnepen, akkor ki szabad nyitni rövid időre, kivenni, ami kell, és rögtön visszazárni. Ez a vevő, bérlő számára is elfogadható, hisz erről külön meg is szoktam állapodni a vevővel/bérlővel²².

Kárpátalja zsidósan „magyar jellege”

AMI MÉG A HÁROM ZSIDÓ IRÁNYZATOT IS EGYESÍTETTE

Az 1938-as első bécsi döntés értelmében olyan városok kerültek vissza Magyarországhoz, melyek többségében magyarul lakta települések voltak, és ahol nagyszámú magyar ajkú és magukat magyarnak valló zsidó közösségek éltek. Mai szemmel nézve megdöbbenő, de a visszacsatolás fölött érzett örömteli pillanatokban a zsinagógákban Horthyt éltették, azt a kormányzót, aki alig hat évvel később legalábbis passzívan nézte végig a deportálásukat. Vegyes érzelmeket kiváltó életképek 1938-ból. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

BARÁT ENDRE KÖLTŐ VÁGYA

Az 1938-as bécsi tárgyalások hírére sokak kezdtek reménykedni: az esélyeket latolgatták, hogy mely felvidéki, többségében magyarul lakta

városok kapcsolódhatnak újra „a nemzet testébe”.

A felvidéki területek visszacsatolásának híre Breuer Soma (1880–1944) nagykatái rabbi fiát, az ismert költőt,

Barát Endrét (1907–1976) is megihlette. A költő versebe szedte nagyapja családi történetét, 1938 októberében még abban reménykedett, hogy Nagyszőlőst is visszakapcsolják:

„A nagyapám ott élt a Felvidéken – egyszerű kis gazdálkodó zsidó, fél hold szőlőjét ápolgatta szépen és ajkáról ömlött a meseszó...

A parasztockák sorra süvegelték, az öregúr le-lekezelt velük s míg elszálltak, elsuhtak az esték, derűs békében telt az életük.

a szabadító, drága, szent jelet – hogy leomlik majd a hazúg határ s nem kérnek vízumot, útlevelet – engedjete, Nagyapó sírja vár!

Én nem ismertem, csak apám beszélt: fehér szakállá volt, a szeme kék, csendes, derűs és tiszta volt az élete és imádta a három gyerekét...

S azután... utólszor látta lenyugodni a Napot a bőtermő hegy felett, jó nagyapám nem érte meg, hogy Sevjust címezték hozzá – Nagyszőlős helyett.

Engedjete! Nagyapó sírja vár s a szelíd lejtőjű szőlőhegyek... Húsz rabságos év telt azóta már, De most hiszem, hogy hozzátok megyek!

A legidősebbet rabbinak szánta – ha nem is volt nagy tudós ő maga, ám szombat napján nem gyújtott pipára, Pihent cselédje s két fakó lova.

Az ízes, muzsikás magyar szavak elhallgattak. A szelíd öregúr csendesen pihen, csendes hant alatt – most sóhajom messzi sírjára hull...

Ott vár a zsupfödeles házikó, ahol az Édesapám született, a tornácon a sok déligyító, s a hegyoldali sziklaiüregek,

Súlyos dologban teltek el az évek, jött-ment, adott-vett, mindig csak robot – de víg magyar szó szállt ajkáról, meg ének – a nagyapám sosem panaszkodott.

Mert régen-régen gyermekkorom óta szerettem volna látni azt a sírt, Apám biztatott: »Elviszlek, ha újra Szőlős lesz Sevjus...« Hogy vártam a hírt,

hol a gyerkőcök játsztak – Nagyapám, sírodhoz unokád most útrakél s az ódon zsidótemplom ablakán nemzeti zászlót lobogtat a szél...”

Érsekújvári ünneplők a főtéren
FORRÁS: KÉPES VASÁRNAP

Végül az 1938. november 2-án meghozott első bécsi döntés még nem váltotta valóra Barát Endre és sok más ember reményét. Ungvárt és Munkácsot még éppen hogy visszacsatolták, de Nagyszőlős még 1939 tavaszáig Csehszlovákia része maradt.

A NEMZETI TEST BEFORRADÁSÁNAK KEZDETE...

Egy nappal az első bécsi döntés után: „A történelem órája ütött és a nagy seb, melyet Trianon ütött nemzetünk testén, kezd íme beforrni. Megtörtént az első lépés a magyar igazság fölkelő napfényében és a magyar honvédség dicső csapatai most lépik át azokat a véres határokat, melyeket erőszak, árulás s a gonoszság hasított húsz év előtt a magyar nemzet testén.

Isten hozott Kassa, Losonc, Léva, Ungvár, Rimaszombat, Beregszász, Munkács! Isten hozott gyönyörű magyar városok, illatos magyar rétek, őszi hervadásban is ragyogó magyar mezők, Isten hozott magyar folyók, magyar patakok, Isten hozott magyar szívek! Újra együtt vagyunk és örökké együtt maradunk”²² – kezdte Szabolcsi Lajos (1889–1943), a magyar zsidó sajtó egyik kiemelkedő újságírója örömmittas ódáját az *Egyenlőség* 1938. november 3-i számának címlapján.

KÖZÖS NEVEZŐ: A HAZASZERETET

A magyarországi zsidó történelmet ismerők tudják, hogy az 1868/69-es zsidó kongresszus után három részre szakadt hazai zsidóság vezetői csak a legkritikább alkalmakkor voltak egy véleményen. Tulajdonképpen a magyar ortodox, neológ és Status quo Ante hitközségek – egyetlen(?) – közös nevezője a hazaszeretet volt. Így aztán nem is annyira meglepő, hogy a három zsidó irányzat országos irodájának vezetői, az ortodox Kahan-Frankl Samu (1890–1970), a neológ Stern Samu (1874–1946) és a Status quo dr. Bernstein Béla (1868–1944) november 3-án ünnepi közös közgyűlést hívott össze, melyen elhatározták, hogy az ország összes zsinagógájában hálaadó is-

tentiszteleteket tartanak. Még egy közös táviratot is szerkesztettek, melyben a felvidék visszacsatolását üdvözölték:

„Főméltóságú vitéz nagybányai Horthy Miklós Kormányzó kabinetirodájának

Mély tisztelettel kérjük, méltóztassák a magyar izraelita vallásfelekezet hűségesei hódolatát tolmácsolni a Kormányzó Úr Őfőméltósága előtt a magyar Felvidék visszacsatolásának örömnepén. Mélységes hálánkat fejezzük ki a Kormányzó Úr fenn-

sítette a mi reménységünket, elégtételt adott megbántott szívünknek és megerősítette az emberiség lan- kadó hitét az isteni örök igazságban, amely végezetül mindig diadalt arat. Most forrón imádkozunk ennek a nemzetnek boldogságáért, Magyarország fennkölt lelkű kormányzójának magas személyéért, hogy szálljon reá és e honra az igazságos Isten gondviselésének és apadhatatlan kegyelmének minden áldása.”²⁴

költ személye iránt, akinek bölcs országglása az igazság erejével hozta vissza a magyar Felvidéket az ősi magyar hazához. Mindenható Istenünk áldását kérjük Őfőméltóságára, felajánlva minden áldozatkészségünket hazánk üdvére és testvéri egységben összeforrott magyarságunk javára.”²³

MOZAIKOK A ZSINAGÓGAI ÖRÖMÖKBŐL

A hitközségi vezetők elhatározása alapján az ország összes zsinagógájában hálaadó Istentiszteleteket tartottak. A Dohány utcai nagy zsinagógában a nyitott frigszekrény előtt dr. Hevesi Simon (1869–1943) főrabbi a következőkkel zárta fennkölt gondolatait:

„Hálát adunk a mindenható Istennek, aki igazolta szentséges hitünket, mindazoknak hitét, akik az elfogultság és erőszak fölött bíznak az örök igazságban, akik hittel dalolták a magyar Hiszekegyet, mert betelje-

A budapesti orthodox hitközség ünnepélyes megemlékezéséről forráshiány miatt nem tudunk idézni, de feltételezhető, hogy a Kazinczy utcai nagy zsinagógában is méltóságteljesen megemlékeztek a visszacsatolt területekről, különös tekintettel arra, hogy azok a hazai vallásos zsidóság szülőföldjének javát jelentették. Így például a pesti orthodox hitközség első rabbija, Chájim Szófer („Máchne Hájim”, 1821–1886) korábban munkácsi rabbi volt.

De lássunk néhány példát vidékről is: a balassagyarmati ortodox zsinagógát – Észak-Magyarország egyik legnagyobb zsidó imaházát – nemzeti trikolórba öltöztették, a szombat délelőtti istentisztelet a férfikórus Hiszekegyével kezdődött, majd Deutsch Dávid (1898–1944) főrabbi – kinek már édesapja is itt volt rabbi – mondott fohászt a kormány tagjaiért, aztán dr. Weisz

A híres érsekújvári cigányok játsszák a „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország” című dalt a pályaudvaron

FORRÁS: KÉPES VASÁRNAP

Náthán (?–1944) hitszónok rabbi méltatta az esemény jelentőségét. Csengeren az ottani „csodarabbi, Jungresz Lipót (1897–1990) rabbi”, a „Menuchet Áser”, Jungreis Áser Ánsel (1806–1873) dédunokája fejezte ki az ottani zsidóság örömet nemcsak a hitközség tagjai, de a főszolgabíró és más városvezetők előtt is.⁵

A debreceni Status quo főrabbi, dr. Weisz Pál (1908–1998) többek között ezeket mondta: „Az öröm könnyéről akarok beszélni, mert nem lát ma senki a magyarok szemében mást, mint örömkönnyeket. [...] Az én vallásom törvénye előírja, hogy szívárvány megpillantásakor áldást kell mondani. Amikor látom a magyar szívárványt, a kormányzóra gondolok és áldást mondom életére: áldja meg őt a Mindenható, hogy tulajdon szemével láthassa meg István király esztendejében István országának a feltámadását.”⁶

GIMNÁZIUMOKAT KAPTAK VOLNA A KÁRPÁTALJAI ZSIDÓK AZ ÁRULÁSUKÉRT?

Hamis lenne a visszaemlékezés, ha nem idéznénk a korabeli sajtó másik oldalát is. Az antiszemita kurzus, amint felocsúdott a területek visszacsatolásából adódó örömből, konstataulta, hogy Munkács, Ungvár, Kassa stb. városokkal jelentős zsidó lakosság is visszakerült az anyaországhoz, így aztán elkezdtek szerkeszteni demagóg és hazug cikkeiket. Például nagy képes melléleteket közöltek a munkácsi és ungvári héber gimnáziumokról, alatta a vastagon szedett szalagcímmel: „Ezt kapták a zsidók árulásuk jutalmául!” Ezzel implikálva, hogy az ottani zsidók a csehszlovák kormány jóvoltából emelték – egyébként impozáns – iskolaépületeiket.

Shabára cikk szerkesztői nyilvánvalóan nem tévedésből terjesztették a fentieket, hanem pusztán gonoszságból, azért még 84 év távlatában is érdemes megcáfolni állításukat. Először is nem hogy a csehszlovák kormány nem építtetett a zsidóknak gimnáziumot Kárpátalján, de még a hitközségek sem! Ugyanis ezek a

gimnáziumok a Héber Iskolaegyesület kezdeményezéséből fakadtak, mely egyesületet mint cionista fel fogású csoportot a hitközségek rabbinátusai, élükön a nagy tekintélyű Spira Chájim Elázár (Lázár, 1871–1937) munkácsi főrabbiival, minden módon támadtak és próbáltak ellehetetleníteni.

Az ugyan igaz volt, hogy Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937) csehszlovák köztársasági elnök 1922-ben tízezer cseh koronát küldött a munkácsi héber iskola fenntartására, sőt még arra is ígéretet tett, hogy akár állami fenntartás alá helyezik a tanintézményt, ha azt saját épületbe költöztetik,⁷ azonban utóbbi nem történt meg. A tízezer koronás ajándék pedig bármennyire is gáláns (bár megjegyzendő, hogy az ottani magyar iskolákat több millióval támogatta), közel sem lett volna elegendő a gimnázium felállítá- sára.

A saját középiskola ötlete 1924 nyarán vált valósággá, mikor lerakták az iskola alapkövét. Spira rabbiék nem tudták megakadályozni az alapkövetélt, viszont még az év decemberében a ruszinszói vallás- és közoktatásügyi minisztériumban sikerült rendeletbe foglaltatniuk, hogy az új héber gimnázium nem nyitható meg, ugyanis az 1883. évi XXX. magyar iskolatörvény csak a hitközségek által fenntartott felekezeti iskoláknak ad jogot arra, hogy az oktatás nyelvét megszabják⁸. A héber gimnáziumot azonban nem a hitközség, hanem a cionisták építik, ők pedig nem nyithatnak héber nyelvű középiskolát.

Hogy nyitották meg mégis a munkácsi héber gimnáziumot? Úgy, hogy a Héber Iskolaegyesület vezetői Prágába utaztak és ott Masaryk köztársasági elnököt kérték, hogy orvosolja sérelmüket.⁹ Ezek után kezdhette meg működését a héber középiskola 1925-ben. S noha az intézmény a továbbiakban is élvezte Csehszlovákia támogatását, az megmaradt elvi jellegűnek. A héber gimnázium működésének már második évében komoly anyagi gondokkal küzdött: az évi több

mint 200 ezer koronás fenntartási költségnek alig felét tudták előteremteni a mintegy 60–70 ezer koronás tandíjból és az évi 30 ezer koronás állami segélyből. Így aztán még a bezárás kérdése is felmerült, illetve újból szóba jött az államosítás lehetősége is. Azonban utóbbi olyan feltételhez volt kötve, mint hogy a

főbb tárgyakat az államnyelven kell tanítani,¹⁰ ami jelentősen megváltoztatta volna az eredeti célkitűzéseket. Végül az anyagi stabilitást az államosítás nélkül is sikerült megteremteniük.

Az 1920-ban alapított munkácsi Héber Iskolaegyesületet más településeken is kezdeményezett héber iskolát, közöttük a legsikeresebbet Ungváron alapították 1925-ben, melyet 1933-ig ők is működtették, majd az ungváriak önállósulásuk után 1935 őszén – szintén – közadakozásból megnyitották saját középiskolájukat is Héber Reform Reál-gimnázium néven.¹¹

Lehetséges, hogy az antiszemita szövegek arra a 100 ezer koronás támogatásra utaltak, melyet az ungvári gimnázium számára szavaztak meg a város 1 millió 100 ezer koronás szubvenciójából. Éppen csak arról feledkeztek el, hogy a megszavazott összeget sosem folyósították.¹²

Érdemes megemlíteni, hogy 1934 chesván havában Spira főrabbi vezetésével összesen 48 kárpátaljai rabbi tett közzé egy kiáltványt, melyben minden gyermeket óvnak a héber iskoláktól, és az intézmények bezárását is kezdeményezték.¹³ Nem voltak hát könnyű helyzetben a munkácsi és ungvári cionisták, de akárhogyan is, a gimnáziumaikat önerőből állították és tartották fenn, az intézményeik végét pedig, mint ahogy a kárpátaljai vallásos zsidók végét, a holokauszt pokla jelentette...

**ANTISZEMITA VÁDIRAT
A MAGYAR ZSIDÓK VÉDELMEBEN**

A külhonba kényszerített magyar zsidók hűségének egy érdekes dokumentuma a *Slovak* című pozsonyi lapban jelent meg a visszacsatolást követően, mely a maga nemében antiszemita, mégis a szlovák oldal őszinte vallomása, egyben az ott élő zsidók ma-

gyar hűségének manifesztációja. A cikket a magyar nyelvű ortodox zsidó hetilap hozta le fordításban:

„Emlékezünk az utolsó eseményekre s tudjuk, hogyan viselkedtek a zsidók Szlovenszkóban, főként a legkomolyabb órákban, amikor megfosztottak bennünket Kassától, Érsekújvártól, repültek a zsidó küldöttségek Budapestre, ahol a konzultusokon összegeket raktak le,

hűséget és támogatást ígértek a magyar kormánynak. Nem sajnáljuk a magyar zsidókat. Üdvözlötték a magyarokat a kassai, ungvári, érsekújvári zsidó házakon lengedeztek az első magyar lobogók, ők szolgáltatták a magyar jelleget s ha nincsenek itt a zsidók, nem lett volna Kassa, Léva, Losonc és a többi szlovák város magyar befolyás alatt. Ők voltak a bacilusok, melyek a szlovák életet megmagyarosították s szétforgácsolták, mégpedig nagyon is erkölcstelen módon.”¹⁴

A zsidók nemcsak a szlovák városokban, de Kárpátalján is biztosították a magyar jelleget. Ezt bizonyítja például az 1932. júniusi munkácsi választásokat követő köszönetnyilvánítás, melyet a Magyar Párt vezetősége nevében R. Vozáry Aladár (1895–1959) ügyvezető és Nedeczey János (1852–1934) elnök jelentetett meg *Az Őslakó* című újságában:

„Különösen kihangsúlyozzuk a köszönetet és tiszteletet azokkal a zsidó vallású magyar-őslakó testvérekkel szemben, akik minden »zsidó« jelszó, a zsidó vallású közönség körében folyt hallatlan agitáció, a befolyásolás és eltántorítási akarat legkülönbözőbb eszközeinek igénybevétele ellenére is tömegesen szaporodtak a magyar őslakó tábor szavazói sorában.

Hálás köszönet és tisztelettel teljes elismerés minden egyes zsidó vallású magyar őslakó szavazónak azért, hogy győzelemre segítették a magyar ügyet, hogy Munkácsra a magyarság városi presztízsét és súlyát biztosították...”¹⁵

Az ott élő zsidóknak volt köszönhető, hogy 1938 őszén egész Kárpátalján Munkács volt az egyetlen város, ahol hivatalosan elismert magyar kisebbség élt, ahol még voltak magyar nyelvű utcatáblák.¹⁶ Aztán 1944 fel számolta a felvidék magyar jellegét.

¹ Barát Endre, „Nagyszöllös”, *Egyenlőség*, 1938. 58. évf. 43. szám, 8. old.; ² Szabolcsi Lajos, „Isten áldd meg a magyart!”, *Egyenlőség*, 1938. 58. évf. 44. szám, 1. old.; ³ „A magyar zsidóság ünnepi határozatai a Felvidék visszacsatolása alkalmával”, *Egyenlőség*, 1938. 58. évf. 44. szám, 2. old.; ⁴ „A magyar zsidóság hálaadó Isten-tiszteletei a Felvidék visszacsatolása alkalmából – A pesti izr. Hitközség”, *Egyenlőség*, 1938. 58. évf. 45. szám, 8. old.; ⁵ Uo.; ⁶ „A debreceni főrabbi a magyar szivárványról”, *Egyenlőség*, 1938. 58. évf. 46. szám, 10. old.; ⁷ „Hírek – Masaryk elnök ajándéka egy héber iskolának”, *Uj Kelet*, 1922. 5. évf. 92. szám, 4. old.; ⁸ „Hírek – A munkácsi héber gimnázium működését betiltották”, *Egyenlőség*, 1924. 43. szám, 49. szám, 15. old.; ⁹ „Zsidó Világ – A munkácsi héber gimnázium Masaryk elnök előtt”, *Uj Kelet*, 1925. 8. évf. 186. szám, 12. old.; ¹⁰ „A munkácsi héber gimnázium államosítás előtt”, *Uj Közlöny*, 1927. 49. évf. 269. szám, 1. old.; ¹¹ Fazekas Lajos, *Az Ungvári Héber Gimnázium Értésítője 1938–1939*. Ungvár: „Viktoria” Könyvnyomda, 1939. 5–6. old.; ¹² „Ungvár zsidósága sohasem adta el magát!”, *Zsidó Néplap*, 18. évf. 42. szám, 4. old.; ¹³ „Az orthodoxia rohama a héber iskolák ellen”, *Uj Közlöny*, 1935. 57. évf. 52. szám, 1–2. old.; ¹⁴ „A felvidéki zsidóság védelmében”, *Orthodox Zsidó Újság*, 1939. 1. évf. 1–2. szám, 5. old.; ¹⁵ „A hűség dokumentumai”, *A Magyar Zsidók Lapja*, 1939. 1. évf. 4. szám, 7. old.; ¹⁶ Paál Jób, „Munkács 1938 ősze...”, *Egyenlőség*, 58. évf. 44. szám, 7. old.

Munkácsi héber gimnázium
FORRÁS: FORTEPAN / SOMOGYVÁRI GERGŐ

Bár micva és bát micva A SZENTFÖLDÖN

Száz tíz gyerek, hét ország, egy közös cél: megismerni Izraelt úgy, ahogy még sosem látták. Ez az Európai Rabbi Konferencia (RCE) és az Európai Zsidó Szövetség (EJA) által szervezett Morasha út egyetlen mondatban. Csakhogy emögött a mondat mögött ott áll egy csapat ember megfeszített munkája és elszántsága, amivel a járványügyi korlátozások közepette is lehetővé tették az utazást. „Őszintén szólva nagyon szkeptikusak voltunk a szervezést illetően, a magyar és az izraeli korlátozásokat látva” – idézi fel *Chaya Greenberg*, aki férjével, *Levi Greenberg*gel együtt a magyar csoport útját szervezte. A házaspár szeptember óta vezette a 12-13 évesek csoportját az EMIH AlefKids programjában „Többször felmerült, hogy mégis le kéne mondani az utat, de mindig azt mondtuk magunknak, hogy nem tehetjük ezt meg a gyerekekkel. Szükségük van rá és megérdemlik, hogy elmehessenek. Hálát kell adnunk az Örökkévalónak, hogy megadta a szükséges erőt ahhoz, hogy keresztülvigyük a terveinket.”

A Morasha idén 13. alkalommal hirdette meg az egyhetes bár/mát micva útját, amelyre egész Európából várták a jelentkezőket. Idén Magyarország mellett Hollandia, Németország, Észtország, Franciaország, Spanyolország és Belgium képviseltette magát az utazáson. A vasárnaptól vasárnapig tartó úton a gyerekek bejárták Izrael legizgalmasabb és legszentebb helyeit. Jártak Cfaton, fürödtek a Holt-tengerben, megmászta a Mászadát és végül a Siratófalnál ünnepelték bár micvájukat és bát micvájukat. Utaztak hajón, dzsipen és teveháton. Aludtak elegáns szállodákban és beduinsátorban, megtanulták, hogyan őrölték egykor a búzát és hogyan sütik ma a legmodernebb kemencékben a maceszt. A Siratófalnál rendezett bár és bát micva ünnepségen – ahol a fiúk tálitot és tfilint kaptak ajándékba, a lányok pedig egy Jeruzsálemet ábrázoló ezürtláncot – és az azt követő díszvacsorán a felhőtlen öröme és közös ünneplése volt a főszerep.

Az út célja, hogy a háláchikus értelemben vett felnőttkor küszöbén álló fiúk és lányok egy életre szóló élményen keresztül kapcsolódjanak zsidóságukhoz, megismerkedjenek más országokban élő kortársaikkal és megtapasztalhassák az együvé tartozás semmihez sem hasonlítható érzését.

A Levi Greenberg rabbi vezette, 15 fős magyar csapathoz *Faith Aser* rabbi, *Szalai Sára* és *Boros Eszter* is csatlakozott, akik egész úton mindent megtettek, hogy a gyerekek a lehető legjobban érezzék magukat.

STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

FOTÓK: ITZI BELENICZKI

„KI AKARTAM fejezni hálámat az embermentők iránt”

Az Igaz Emberekért Alapítványt 1992-ben alapította meg Vértés István, aki maga is holokauszt-túlélő: a vészkorszakot gyermekként élte át. Az alapítvány célját a jeruzsálemi Jad Vasem Intézet által kiűtetett Igaz Emberek támogatásában jelölte meg. JUHÁSZ VALI ÍRÁSA

„Mert az ember olyan, mint a mező fája”, Zadok Ben-David szobra Jad Vasemben

Az Igaz Emberek az 1944-es véstérhes időkben maguk és családjuk biztonságát kockáztatva bújtatták, segítették az üldözötteket. Nem egy közülük tizenéves gyerekként vett részt a mentőakciókban. Bátor tettekért e kitüntetéssel mondott köszönet Izrael Állama. A mindennapi életüket nehezítő gondok megoldásához rendszeres, intézményes segítséget nem, vagy csak részben kapnak.

Az alapítvány a Jad Vasem Intézettől, az izraeli követségtől, a Holokauszt Múzeum és Dokumentációs Központtól, szakbibliográfiából származó információk alapján gyűjtötte össze a kitüntetettek nyilvános adatait. Az alapítványt fennállása óta kis létszámú – 3-4 fős – kuratórium működteti, a tagok önkéntes alapon dolgoznak, szívügyüknek tekintve munkájukat. Tevékenységünk közhasznú jellege elismert, 2014-ig és 2020-tól besorolása is közhasznú. Elsőként Vértés Istvánnal, az alapítvány alapítójával és vezetőjével, majd pedig Schmelcz Ágnes kuratóriumi elnökkel beszélgetünk.

– Mesélne részletesebben arról, hogy mi volt a közvetlen indíttatás ahhoz, hogy létrehozza ezt a segítő szervezetet?

V.I.: Az Igaz Emberekért Alapítványt 30 évvel ezelőtt hoztam létre, elsősorban azért, mert az 1944-es vészkorszakban én is a megmentettek között voltam, és – legalább részben – ki akartam fejezni hálámat a kivételes emberiséget, segítőkészséget és bátorságot tanúsító embermentők iránt.

Felmerülhet a kérdés, hogy miért csak 1992-ben, tehát közel 50 évvel a holokauszt után gondoltam az alapítványra, holott a tények már sokkal korábban ismertek voltak számomra. Ezt csak az 1992-es körülményekkel tudom indokolni: az 1990-es évek elején, vagyis a rendszerváltás kezdetén összehasonlíthatatlanul aktívabbá és egységesebbé vált a magyar zsidóság, mint a Kádár-korszakban. 1992-ben még rendszeresen összejöttünk a MAZSIKE Garay utcai helyiségében, ahol színvonalas előadásokat hallgattunk az aktuális, zsidókat is érintő politikai kérdésekről és utána szenvedélyesen vitatkoztunk. Ha időnként antiszemita megnyilvánulás történt a politikai életben, akkor nyomban kivonultunk az utcákra, hogy tüntessünk ellene. Szerintem az említett körül-

mények döntő mértékben járultak hozzá az Igaz Emberekért Alapítvány megalakulásához.

– Miben áll pontosan a támogatás, amit az Igaz Embereknek nyújtanak? Nyilván elsőként az anyagi segítség, de ezenkívül miként próbálnak segíteni még az idős embereknek? Idén hogyan indult az év az Alapítvány számára és milyen feladatok várnak a segítőkre?

S.Á.: Alapvető célunk az anyagi támogatás, de ahogy egyre idősebbek támogatottjaink, egyre jobban igénylik a telefonos és személyes törődést is. Tavaly két idős hölgyet látogattunk a kórházban – ameddig lehetett. Élelmiszer-bevásárlásban segítettünk és egyikőjüknek járókeretet is vásároltunk. Volt, amikor rendkívüli segítyt adtunk rablás esetén és nehéz helyzetekben is. Volt olyan közös programunk az Élet Menete Alapítvánnyal, melyen majdnem mindenki részt vett.

Az idei év szomorúan indult, mert megint elvesztettünk egy Igaz Embert, így már csak heten maradtak. Még tart a Covid-időszak, így telefonon tartjuk a kapcsolatot az embermentőkkel.

- Megosztana-e velünk egy olyan érdekes történetet, amely egy magyarországi Igaz Emberrrel esett meg – akár a régműltből, amikor az illető „Igaz Emberré” vált, akár napjainkból – egy-egy érdekes találkozás vagy kedves történet a segítség kapcsán?

S.Á.: Nagy Andrásné, Baranyai Magdolna történetét szívesen megosztom. Magdi néni tavaly volt 100 éves és az Élet Menete Alapítvánnyal közösen alapítványunk a lakásán felköszöntötte, aminek nagyon örült.

Az ő történetük úgy kezdődik, hogy Nagy András és felesége Baranyai Magdolna és Nagy András testvére, Erzsébet, Kiszpesten laktak. 1944. május második felében a kiszpester zsidókat a helyi gettóba tömörítették, majd június végén átvitték őket a monori téglagyárba. Köztük volt Rab Györgyné is, aki ismerte Nagy Andrást és feleségét, tudta róluk, hogy jószívű emberek, akik élelmet és gyógyszereket vittek a téglagyárba zsúfolt embereknek. A deportálás kezdete előtt, a csendőrpillanatnyi figyelmetlenségét kihasználva Nagy András kicsempészte Rabnét a téglagyárból, majd testvére, Erzsébet kiszpester lakására vitte. Noha korábban sohasem találkoztak, Erzsébet befogadta, és a háború végéig bújtatta az asszonyt. A nyilas uralom alatt Nagy és felesége kiszpester lakásukon bújtatták Rabné testvérét, Heiss Emilné Editet és egy kislányt, Benjamin Évát és édesanyját, Benjamin Zoltánét. Stern Sándornét és Szender Bélánét szintén a házaspár és Nagy Erzsébet bújtatta a felszabadításig.

A Jad Vasem 1998. március 5-én mindhármukat Világ Igaza kitüntetésben részesítette.

- Mik a jövőbeni tervek, hogyan lehet még ki-terjeszteni a támogatás nyújtását?

S.Á.: Szükség van az adományozói kör bővítésére. Még gyakoribbá kell tennünk a személyes segítségnyújtást, elsősorban több telefonnal és látogatással. Újabb zsidó szervezetek figyelmét kell felhívni az Igaz Emberekre. Így kerültünk kapcsolatba az EMIH-hel is, akik jelentős anyagi támogatással segítettek a munkánkat.

UKRAJNAI ZSIDÓKAT BÚJTATTAK – MOST ÖKET KELL MEGMENTENI

A Jad Vasem által a holokauszt idején a zsidók életének megmentésében játszott szerepükért kitüntetett a 2673 ukrainai Világ Igazai közül már csak 17-en élnek, mindannyian a 80-as és 90-es éveik végén járnak – írja a Neokohn.

A Lengyelországban található From The Depths Foundation csütörtök reggel átadta az izraeli külügyminisztériumnak az Ukrájnában élő utolsó élő Világ Igazai listáját. Jonny Daniels, aki brit és izraeli állampolgár, elküldte a listát Izrael varsói nagykövetségének is.

„Tudtuk, hogy gyorsan és határozottan kell cselekednünk, hogy minden esélyünk megvan arra, hogy segítségére legyünk ezeknek a hősöknek, ahogy ők is segítségünkre voltak” – mondta Jonny Daniels, a From The Depths alapítója és ügyvezető igazgatója.

A cím elnyerése mellett az Világ Igazai Izrael Állam tiszteletbeli állampolgárságát is megkapják, ami feljogosítja őket az alijázásra.

„Furcsa érzés az Igazak listáját összeállítani” – mondta Daniels.

„Ezek a hősök, akik 80 évvel ezelőtt életüket kockáztatták testvéreink megmentéséért, most a mi segítségünkre szorulnak. Szó szerint összeállítom a Schindler listáját. Függetlenül attól, hogy elmennek, vagy úgy döntenek, hogy a családjukkal maradnak, kampányt indítottunk, hogy továbbra is segíthessünk nekik, helyi partnerekkel együttműködve” – folytatta.

„A cél az, hogy biztosítsuk, hogy minden szükséges dologgal rendelkezzenek ahhoz, hogy otthon maradjanak és biztonságban legyenek, élelmiszer-csomagokat és egészségügyi ellátást biztosítva számukra, ahogyan azt az egész koronavírus-járvány alatt tettük. Céлом, hogy ha lehetséges, a következő napokban Kijevbe utazzak, hogy segítsék azoknak, akik segítettek nekünk” – mondta.

Nina Bogorad 97 éves, a legidősebb élő ukrán Világ Igaza. 1942-ben, 17 évesen hazahozott egy fiatal sebesült ukrán katonát, aki kétszer is elmenekült a németek elől.

Helyzete egyre rosszabbodott, és a nő el akarta vinni az orvosokhoz, de a férfi visszatartotta, azzal magyarázta neki, hogy amellelt, hogy a partizán, zsidó is, és bárki feladhatja.

A nő megértette, hogy milyen hihetetlen kockázatot jelent egy zsidó rejtetése, de ettől függetlenül megtette.

A bujkálás és a lábadozás ideje alatt egymásba szerettek, és a háború után összeházasodtak.

A Jad Vasem emiatt 1992-ben a Világ Igazai között ismerte el. Bogorad ma Kijevben él, családja pedig szerte Ukrájnában, Izraelben és az Egyesült Államokban.

- Hogyan lehet támogatni az Alapítványt?

S.Á.: Átutalás esetén az alábbi számlaszámra küldhetik hozzájárulásukat:

Igaz Emberekért Alapítvány 11707024 – 20313964

Közhasznú alapítványként,

igény esetén kiállítjuk a megfelelő adóigazolást.

A személyi jövedelemadó 1%-át az alábbiak szerint ajánlhatják fel

a Jad Vasem kitüntetettek megsegítésére:

Igaz Emberekért Alapítvány. Adószám: 18040094-1-43

Adományozók telefonon is igényelhetnek csekket

a 398-0766-os telefonszámon az esti órákban.

Amint említettük, sajnos már csak hét Igaz Ember van életben Magyarországon. Többségük 90 év feletti, tehát nagyon korlátozott az az idő, amíg egyáltalán segíthetünk.

Kiszámíthatatlan világunkban felértékelődik a spirituális biztonság

Az egyre bizonytalanabb háborús helyzetben kötelességünk azzal foglalkozni, hogy mit tehetünk a menekültek megsegítéséért, ugyanakkor a saját biztonságunkért is aggódhatunk. A biztonságérzetünk romlását tetézi az is, hogy a magyar választások közeledtével a politikai közbeszédben az antiszemitizmus témaköre is többször felbukkant. Erről is és a német kancellárnak írt leveléről is kérdeztük **KÖVES SLOMÓ**t, az EMIH-Magyar Zsidó Szövetség vezető rabbiját. *MEGYERI A. JONATÁN INTERJÚJA*

– *Folyamatosan érkeznek hírek, az Ukrajnában eszkalálódó véres háborúról.*

– Nagy aggodalommal követjük az ukrajnai eseményeket. Ugyanakkor felemelő, hogy milyen széles körű összefogásnak vagyunk tanúi az egész világon, Magyarországon és a magyar zsidó közösségen belül is. Rengetegen akarnak segíteni, az emberek a határra járnak adományokkal, és menekültekkel együtt jönnek vissza. Naponta kapok megkereséseket, hogy miként tudnának segíteni. Van, aki a lakását ajánlja fel, van, aki önkéntesnek áll.

– *Mit tudott tenni az EMIH és a magyar zsidó közösség az elmúlt napokban az Ukrajnából menekülőkért?*

– Az elmúlt napokban két panziót állítottunk fel, ahol menekülteket fogadunk, és hosszú távú ellátásukat tervezzük. Nemrégiben élelmiszersegély-szállítmányt indítunk

NÉVJEGY

KÖVES SLOMÓ

- SZÜLETETT: 1979
- FOGLALKOZÁSA: vezető rabbi, EMIH
- CSALÁD: házaspár, öt gyermek édesapja.

tunk Ungvárra és Munkácsra. Az odesszai Avraham Wolf rabbival kéz a kézben segítünk az Odesszában rekedt több mint száz, árvaházi zsidó gyermeknek, hogy minél hamarabb elhagyhassák a várost, és biztonságos menedéket találjanak, az ottmaradottak pedig élelemmel legyenek ellátva.

– *A Haaretznek Meir Stambler rabbi, az Ukrajnai Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke még a múlt héten azt nyilatkozta, hogy nemcsak a totális háború tölti el félelemmel, de amiatt is aggódik, hogy orosz ügynökök antiszemita provokációkat hajtanak végre. Önnek milyen hírei vannak az ukrán zsidóságról?*

– Ebben a helyzetben senki nincs biztonságban, de valóban külön aggodalomra és óvatosságra ad okot az ukrajnai zsidó közösség sorsa. Egy eszkalálódó, elhúzódozó fegyveres konfliktusban bármikor előke-

rülhet az „antiszemita kártya”. Ne felejtjük el, hogy maga Zelenszkij elnök is zsidó származású.

- Pár héttel ezelőtt a Knesszet antiszemitizmus elleni lobbija meghallgatta önt, és néhány napja ismét részt vett a bizottság online ülésén. Miért volt szükség a folytatásra, és egyáltalán, miről volt szó, mit lehet tudni erről a meghallgatásról?

- A Knesszet-lobbi pár héttel ezelőtti meghallgatása egy nagyobb konferenciabeszélgetés keretében történt, ahol az európai antiszemitizmusról és azon belül is speciális hangsúllyal a BDS nevű, Izrael elleni bojkott-mozgalomról volt szó. A bizottság vezetője, az egyik kormányon lévő párt, a Jemina képviselője, Amichai Shikli javaslatára több európai és amerikai szakértőt hallgattak meg a témában.

Én egyrészt a holokauszt- emlékezettel kapcsolatban, a Sorsok Házában készülő kiállításról beszéltem, továbbá beszámoltam arról a monstre európai kutatásról is, amely az európai Tett és Védelem Liga megrendelésére készült, és amely meglepő eredményeket hozott. A 16 országban végzett reprezentatív kutatásban – amelyet már tavaly októberben bemutattunk Brüsszelben – a válaszadóknak 70 kérdést tettek fel, és országonként 1000 fős mintát használtak.

A felmérésnek kiemelt fontosságú része volt az Izraellel kapcsolatos kérdéssor, amire, tudtommal, korábban nem nagyon volt még példa hasonló kutatásokban. Nyilván ez is felkeltette a bizottság érdeklődését.

- A közvélemény-kutatás eredményei kapcsolódnak-e valahogyan az aktuálpolitikához? Lehet-e például bármilyen következtetést levonni azzal kapcsolatban, hogy egy adott országban az antiszemita nézetek aránya hogyan viszonyul a zsidósággal kapcsolatos témák aktív jelenlétéhez a közéletben?

- A szóban forgó felmérés nem ad erre választ, de Magyarországon minden évben megrendelünk egy hasonló, országos kutatást, és már elkészült a Závecz Research által jegyzett, 2021-es is. Ebben a vizsgálatban – amelyet részletesen pár hét

múlva mutathatunk be – nagyon érdekes mozgásokat látunk, melyek az Ön kérdésére is reflektálnak.

Azt talán elmondhatom, hogy a kutatás mérhető csökkenést mutatott ki a zsidósággal szembeni érzelmi és kognitív antiszemitizmus tekintetében. Ennek az oka feltehetően éppen az, amire Ön a kérdésében utalt. Jele-sül, hogy az elmúlt 2-3 évben a közéletben kevésbé voltak jelen a zsidósággal kapcsolatos témák, illetve az a szélsőjobb oldali párt, amelyik korábban, csaknem 10 éven keresztül napirenden tartotta az antiszemitizmust a közbeszédben, az elmúlt pár évben visszaszorult.

Úgy tűnik, hogy ha nincs napirenden tartva, akkor az antiszemitizmus tematikája kiüresedik, a zsidósággal kapcsolatos ellenérzések csökkennek, és az emberek kevésbé fogalmazzák meg szélsőséges véleményeket. Tehát ilyen értelemben a politikának, a politikusoknak nagy a felelőssége.

- A hazai közélet szereplői mintha ennek nem mindig lennének tudatában. Az utóbbi hetekben például az ellenzéki összefogás vezetője több erősen megosztó kijelentést tett. Például, hogy a Fideszben nincs elég zsidó, vagy hogy a koalíció a fasisztákat is képviseli. Ezek a megjegyzések heves tiltakozást váltottak ki zsidó szervezetek részéről, a Mazsihisz is kérte, hogy a zsidóságot hagyják ki a választások politikai csatározásaiból. Önnek mi a véleménye ezekről a nyilatkozatokról?

- Ezek a kijelentések önmagukban is problematikusak, de különösen azért, mert egy olyan pártszövetség képviselőjében hangzanak el, melynek egyik pártja a 2000-es évek végétől sokáig napirenden tartotta a rasszizmust és az antiszemitizmust. Ennek tudatában még jobban kellene ügyelnie az ellenzéki koalíció vezetőjének arra, hogyan fogalmaz. Ezt is megemlítettem abban a levélben, amelyet a német kancellárnak és a német zsidó közösségnek küldtem a napokban. Ebben a levélben arra kértem a kancellárt, hogy az antiszemitizmus ellen Németország továbbra is olyan következetességgel és határozottsággal lépjen fel, mint korábban, és garantálja a zsidó közösség biztonságát.

- Miért éppen a német kancellárnak írt és mit lehet tudni erről a levélről?

- Bizonyos értelemben párhuzamot látok a német és a magyar közélet között, és erre a párhuzamra szerettem volna felhívni a német és különösen a zsidó német közélet szereplőinek figyelmét. Miközben a politikai vezetők deklarálják a zsidóság melletti elköteleződést, politikai megfontolásokból nagyvonalúan a szőnyeg alá söpörnek Izrael-ellenes megnyilvánulásokat, nem is beszélve a zsidó közösség biztonságának érzékelhető romlásáról. Másrészt Németország mindig is élharcosa és mintadója volt az antiszemitizmus elleni küzdelemnek, és annak messzemenő következményei lehetnek, ha a német politika következetessége megkérdőjelezhető. Az antiszemitizmussal szembeni fellépés politikai elköteleződések felett kell álljon itthon is és Németországban is.

- Végzőként, mit gondol a jövőről az egyre kiszámíthatatlanabbnak tűnő világról? Mi a rabbi tanácsa ilyenkor?

- Mindannyian áhítjuk a biztonságot és a legfőbb értéknek tekintjük a szabadságot. Ugyanakkor ezekben az időkben, amikor a világ a kiszámíthatatlanabb oldalát mutatja, amikor biztosnak hitt értékek kerülnek válságba, fontos, hogy mi a személyes életünk szintjén minél több biztos pontot találjunk. Megrendíthetetlen biztonság pedig csak a transzcendensben van.

Az isteni örök értékek bevezetése az életünkbe most a legaktuálisabb. Tegyük rutinná az imát és a tóratanulást, az adakozást, egymás megsegítését, aktívan gyakoroljuk a szülői tiszteletet, vagy éppen a gyerekeink szeretetének és nevelésének értékeit, és vezessünk be valamilyen rendszeres micva (vallási jó cselekedet) megtartását az életünkbe. Ha ezt tesszük, rögtön nagyobb lesz a biztonságérzetünk, és a szabadságot se fogjuk bizonytalanságnak megélni. Ez a legősibb zsidó recept a kiszámíthatatlanságra. Higgye el, működik.

Eredetileg megjelent a Neokohn internetes portálon

A KONYHA LELKE: fűszerek a zsidóságban III. rész

MENNYIRE SZERETIK A ZSIDÓK A SÓT?

A só ízesítésre használt anyagaink, vagyis fűszereink között az egyetlen, mely ásványi eredetű. Kellő mennyiségben alkalmazva javítja, kiemeli az ételek ízét, ám a túlzott sóbevitel egészségtelen. Széles körben használják tartósításra is. Ez az ősi, évezredek óta használt fűszer természetesen a Tórában és annak nyomán a zsidó vallásgyakorlatban is szerepel. DÉNES ANNA ÍRÁSA

HOGY KERÜLT A SÓ A TENGERBE ÉS AZ ASZTALUNKRA?

A midrás úgy meséli, hogy miután a teremtés második napján az Örökkévaló szétválasztotta a felső és az alsó vizeket, az alsó vizek panaszt tettek Nála. Azt kifogásolták, hogy míg a felső vizek közel vannak az Éghez, vagyis ott vannak egészen az Örökkévaló trónusánál, addig ők, az alsó vizek örökre távol vannak onnan. Ezért az Örökkévaló sóssá tette a tengerek vizét, és azt mondta: „A tengerekben levő só teszik majd népem fiai az áldozatokra, és amikor kellemes illatként felszáll hozzám az áldozat, akkor abban benne lesz a só is. Így kerülnek majd a tengerek vizei közel Hozzám.”

Ennek megfelelően minden áldozatot, mely a Szentélyben az oltárra került, meg kellett sózni. Így olvashatjuk a Tórában a „só szövetségének” parancsát:

És minden ételáldozatodat sóval sózd meg és ne hagyj el a só, Istened szövetségjelét ételáldozatodról; minden áldozatodon áldozd só. (3Mózes 2:13.)

Ma, amikor már és még nem áll a jeruzsálemi Szentély, az otthonunk olyan, mint egy miniatűr Szentély (*mikdás méát*), asztalunk pedig olyan, mint az áldozati oltár, a *mizbéach*. Azt mondja a Talmud (*Bráhot* 55a.): „Amikor a Szentély állt, az áldozatok hoztak engesztelést Izraelnek. Ma azonban, amikor nincs Szentély, az ember asztala, melyen a szegényeket eteti, hoz számára engesztelést.”

Ha tehát az asztalunk az oltárnak, akkor a rajta felszolgált étel az áldozatnak feleltethető meg. Ez az oka annak, hogy fogyasztás előtt sóba mártjuk a kenyeret. Kabalista szokás szerint egyenesen háromszor teszük ezt meg, mivel a kenyér – héberül *lechem* לחם –, illetve a só – héberül *melách* מלח – szó számértéke éppen háromszor annyi, mint a négybetűs istennév, a jud – hé – váv – hé számértéke. Kabalisztikus szokás az is, hogy nem megsózzák a kenyeret, hanem a kenyeret mártják a sóba. A különbség az, hogy az erős ízű só a szigorú isteni ítéletet jelképezi, míg a puha kenyér az életet. Nem az életünket szeretnénk szigorúsággal meghinteni, hanem éppen ellenkezőleg, azt szeretnénk, ha az élet édessége kerekedne felül a szigorúság fölött.

Azt is mondják, hogy amikor a micvákat gépiesen, megszokásból teljesítjük, akkor az olyan, mint az ízetlen, sótlan étel. Ahhoz, hogy igazán jól teljesítsük Isten akaratát, szükség van arra is, hogy megsózzuk a micváinkat, vagyis *kávánával*, akarattal, összpontosítással végezzük el azokat. Örüljünk a micváknak, melyeket az Örökkévaló nekünk ajándékozott és örömmel teljesítjük azokat, mivel így tudjuk a legnagyobb boldogságot okozni Istennek.

A SÓ SZÖVETSÉGE

Azt is mondják, hogy ezenkívül is fontos, hogy az embernek só legyen az asztalán. Ennek az az oka, hogy az étkezés elején mindenki kezét mos, és az asztal körül ülők megvárják egymást, míg mindenki végez a rituális kézmosással és áldásmondással. A Midrás elmondja, hogy míg csöndben várakozunk (hiszen a kézmosás és a kenyérre mondott *hámosci* áldás között nem beszélhetünk), addig nem tudunk micvákat sem tenni, remek lehetőséget nyújtva ezzel a zsidók ellen beszélő, vádaskodó angyal számára, hogy felhívja az Örökkévaló figyelmét: lám-lám, a zsidók elfordultak a micvától és csak ölbe tett kézzel, szótlánul ülnek. A só szövetsége azonban megvédi a zsidókat ettől, ezért e magyarázat szerint fontos, hogy akkor is szerepeljen e fűszer az asztalunkon, ha nem akarjuk használni.

A kenyér és a só szoros kapcsolatára utal az is, hogy a két szó héberül ugyanazokból a betűkből áll, vagyis egymás anagrammái. A tartósításra nagyon alkalmas sóval azt is kifejezzük, hogy étkezésünk nem csupán egy múlt pillanat, hanem az örökkévalósággal való összekapcsolódás, hiszen az által, hogy kóser ételt eszünk és azzal erősítjük a testünket, magasabbra szintre emeljük az ételben található isteni szikrákat és erőt adunk testünknek arra, hogy minél több micvát tudjunk elvégezni. A só, mely soha meg nem romlik, a lerombolhatatlanságot, a tönkretételhetlenséget jelképezi, vagyis Isten és az Ő népének örök kapcsolatát fejezi ki. Az ősi Izra-

elben egyébként gyakran sóba mártott kenyeret fogyasztottak egyszerű étkezés gyanánt.

A *Krónikák könyve* (2Krónikák 18:5.) nemcsak a kohénokkal, vagyis a papi törzs leszármazottaival, hanem a királyi családdal, Dávid király leszármazottaival kötött sószövetségről is beszél:

Nemde kellene tudnotok, hogy az Örökkévaló, Izrael Istene Dávidnak adott uralmat Izrael fölött örökre, neki a fiainak sószövetségképen?

A só a zsidó hagyományban azonban nem csak egyfajta szövetség jele az Örökkévaló Isten és népének fiai között. A Tóra egyik legismertebb történetében, mely Szodom (Szodoma) és Amorá (Gomora) pusztulását meséli el, a só központi szerepet játszik: Az Örökkévaló pedig hullatott Szodomra [Szodoma] és Amorára [Gomora] kénkövet és tüzet, az Örökkévalótól az égből. És felforgatta a városokat, meg az egész környéket, a városok összes lakóit és a föld növényzetét. És felesége hátratekintett és sóoszloppá lett.

(1Mózes 19:26.)

Így írja le a Vájérá hetiszakasza Ávrám unokatestvére, Lót feleségének végét. Az asszony menekülés közben az angyalok figyelmeztetése ellenére visszanezett egykori otthonára, melyet kénkövekkel és tűzzel pusztított el az Örökkévaló lakóinak szörnyű bűnei miatt, és a látványtól sóoszloppá vált. A Holt-tenger partján számos ilyen sóoszlop áll, és az egyikről úgy tartja a hagyomány, hogy az Lót sóvá dermedt felesége.

VEREJTÉK ÉS KÖNNYEK

A Tóra ezenfelül azt írja a *Brésitben* (1Mózes 3:19.): „*Arcod verejtékével edd a kenyeret*” – a só arra is emlékeztet, hogy az első emberpár bűne miatt a mai napig keményen meg kell dolgoznunk a kenyerünkért. A só nemcsak az izzadságot, arcunk verejtékét, hanem a könnyeinket is jelképezi. Ebben a szerepben jelenik meg a peszáchi széderasztalon, amikor a széder elején a zöldséget (petrezselyem, hagyma vagy krumpli), a lakoma kezdetén pedig a keménytojást sós vízbe mártva fogyasztjuk. Ez a sós víz emlékeztet azokra a könnyekre, melyeket elődeink hullattak a kegyetlen elnyomás és rabszolgaság éveiben.

A só egy további felhasználása a kóserolás. Nem eleendő ugyanis, hogy egy állat kóser legyen, megfelelő módon kell levágni és a vérét, mely a Tóra szerint a lélek, teljesen ki kell folytatni. Erre a durva szemű só a legalkalmasabb, mivel az utolsó vércseppet is kiszívja a húsból, ami ilyen módon kóser, vagyis megengedett lesz a számunkra.

Régebbi korokban ezt mindenki otthon végezte el, napjainkban azonban a kóser termékeket árusító üzletekben általában kikóserolt hús kapható. Ez viszont azt is jelenti, hogy a kóser hús mindig egy kicsit sós, érdemes ezt a főzés során figyelembe venni.

CSIRKE SÓÁGYON

glutén- és tojásmentes; Hozzávalók: 1 egész csirke; kevés olaj; 1 kiló durva szemű só

A csirkét megmossuk. Egy jénai tálba beletöltjük a sót, ráfektetjük a csirkét. Egészen vékonyan megkenjük olajjal, alufóliával letakarjuk, majd másfél órára 180 fokra felmelegített sütőbe tesszük, lehetőleg légkeveréssel (ha nagyobb csirkét sütünk, több időre is szükség lehet az elkészüléshez). Amikor már majdnem elkészült, levesszük az alufóliát, és további negyed órán át pirítjuk a húst. Ha nem azonnal sütés után tálaljuk, érdemes minél hamarabb egy másik tálba áttenni a csirkét, immár a só nélkül, mert a sóágyon felmelegítve túlságosan sós lesz.

VEGYES SAVANYÚSÁG

párve, glutén- és tojásmentes

Hozzávalók: egy fél fej káposzta; 2 szál sárgarépa; 1 piros színű kaliforniai paprika; 1-2 uborka; egy maroknyi apró szemű retek (vagy 2 nagyobb retek felszeletelve); 2 kk. durva szemű só; 3 ek. olíva- vagy napraforgó olaj; 2 ek. hideg víz; 2 ek. almaecet – az ecetnek kóserági pecséttel kell rendelkeznie; további egy ek. ecet; 2 ek. cukor

A zöldségeket megmossuk és megvizsgáljuk, nehogy bogár vagy más kártevő kerüljön általuk az ételbe. A káposzta külső leveleit alaposan megvizsgáljuk, ha nem található rajtuk sérülés, lyuk vagy egyéb nyom, akkor a belsejében nem lehet kártevő. Éles késsel felszeleteljük a zöldségeket, nagy tálba tesszük, megsózzuk és addig kevergetjük, míg a só egyenletesen eloszlik. A vizet, a kétféle ecetet és a cukrot alaposan összekeverjük, míg a cukor felolvad. Hozzáadjuk az olajat, ismét erőteljesen összekeverjük, majd a keveréket a zöldségekre öntjük. Megkeverjük, fél órára hűtőbe tesszük és tálaljuk. Ha szükséges, adjunk hozzá még egy kevés sót. Hűtőszekrényben néhány napig, legfeljebb egy hétig tartható el, de érdemes figyelembe venni, hogy napról napra jobban megpuhulnak benne a kezdetben friss, ropogós zöldségek.

Purim Jampolban

DÉNES ANNA MESÉJE

Egy kis ukrajnai faluban, Jampolban történt ez az eset. A településnek volt néhány utcája, ahol csak zsidók laktak, gazdagok és szegények, istenfélők és olyanok is, akik nem tartották be a micvákat. Ahogy az már lenni szokott az ilyen régi kis településeken, a helybeli nem-zsidók jó része nem szívelhette a zsidókat, se a tehetőseket, se azokat, akik szegények voltak, mint a templom egere. Ha ez nem lett volna még elég nagy baj a helybeli zsidó lakosoknak, akkor volt a faluban egy igen gazdag ember, aki igazán és szívből gyűlölte őket. Legeslegjobban Purim ünnepét gyűlölte, mert úgy gondolta, hogy a zsidóknak igazán meg kell bűnhődniük azért, mert nemcsak hogy nem kegyelmeztek meg szegény Hámánnak, de még ráadásul örülnek is annak, hogy megmenekültek. Purim közeledtével minden évben dühös beszédeket tartott a falubelieknek, és arra buzdította őket, hogy bánjanak el jól zsidó szomszédaikkal. A falu lakói egyébként ennek nem örültek annyira, mert mielőtt ez a gonosz ember megjelent náluk, Purimkor mindig finomságokkal látták el őket a zsidó lakosok: töltött káposztával, hámántáskával és más ínycsiklandozó falatokkal. Amióta azonban ez az ember megjelent, semmit nem mertek elfogadni a zsidóktól, mert a tüzes hangú beszédekben azt hirdette fennen, hogy a zsidók ételei – mérgezetek!

Élt a faluban egy zsidó fiatalember, aki, mi tagadás, nem igazán tartotta be a Tóra parancsolatait, nem tartott szombatot, hétköznaponként nem rakott tfilint és ráadásul még azon is rajtakapták időnként, hogy tilalmas ételeket evett! Az öltözködése is eltért zsidó testvéreitől, a magas, jóképű és erős fiatalember ugyanis magas szárú, fényes, fekete lakkcsizmát viselt és egész megjelenésében inkább a nem-zsidókra hasonlított. Úgy hívták, hogy Icik Hálámis. Icik szíve azonban – hiába mutatott mást a külsője – zsidó szív volt és rendkívüli módon dühítette a falubeliek erőszakoskodása a zsidókkal. Természetesen leginkább a gazdag emberre haragudott, és elhatározta, hogy bosszút áll mindazért a sok bántásért és rosszért, amit miatta kellett elszenvedniük. Felvette hát legjobb ruháját, kezébe egy üveg jófajta pálinkát fogott és úgy járkált a gazdag ember háza környékén, hogy az mindenképpen észrevegye.

Így is lett, észrevette, szóba elegyedtek, és mert hirtelen mindkettőjüknek meglehetősen kiszáradt a torka, lassan-lassan fogatkozni kezdett a pálinka is. A mi fiatalemberünk azért ügyelt, nehogy túl sokat igyon, mert akkor nem tudta volna végrehajtani a tervét, de ivócimborája nem szégyellte magát, és igencsak felöntött a garatra. Amikor az ember már kellőképpen italos volt, Icik a közeli erdőbe csalta, egy jó nagy husággal fejbe kó-

lintotta, és a maradék pálinka kíséretében magára hagyta az eszméletlen férfit.

Később két parasztember jött arra, meglátták a pálinkát, berúgtak ők is, nagy dalolásba fogtak, végül a helyi földesúr katonái találtak rájuk, mert az éktelen zenebana a faluba is behallatszott. Több se kellett, letartóztatták mindhármat és a gazdag ember bizony alig győzött kimosakodni ebből a nagy szegényből. Arra is rájött, hogy a nyalka parasztleány, aki őt ilyen csúfosan leitatta, valójában zsidó volt és elhatározta, hogy Jampol egész zsidó közösségén véres bosszút áll. Akárcsak a gonosz Hámán, úgy tervezte, hogy Purim ünnepén vesz majd elégtételt.

Élt a faluban egy zsidó vízhordó, úgy hívták, hogy reb Szanderl. Éjt nappallá téve dolgozott, fáradságot nem ismerve hordta a vizet télen-nyáron, esőben és napsütésben. Munkájáért azonban egyetlen kopejkát sem fogadott el. „Nem az enyém a víz, amit hordok. Minden, ami csak a Földön van, az Örök-kévaló Istené. Neki mondjátok hát köszönetet és Neki adjátok meg a fizet-

séget is” – szokta mondani. Jampol zsidó lakói végül reb Szanderl jámborságának köszönhetően menekültek meg a gonosz ember bosszúja elől. De ne szaladjunk a történet elébe!

Ebben az évben, amiről beszélünk, rettenetesen hideg tél volt. A falu határában széles folyó húzódott, az úgy befagyott, hogy csak úgy kopogott rajta a vastag jégtakaró. Reb Szanderl egy éjszaka álmot látott: szent életű nagyapja jött el hozzá álmában, megcsókolta a homlokát és azt mondta: „Purim napján a nem-zsidók megpróbálnak titeket megölni. Ti azonban ne féljete! Amikor látjátok, hogy közelednek azok, akik az életekre törnek, menjetek ki a folyóhoz. Csak a férfiak menjenek, a nőket és a gyerekeket hagyjátok otthon. Amikor a gazdag ember, aki

majd a sok gyilkolásra kész falubeli vezető majd, mond nektek valamit, ti kiáltátok mindannyian egyszerre: Smá Jisráel – Halljad, Izrael!” Ezzel véget ért az álom. A vízhordó remegve ébredt fel és azonnal a rebbe otthonába rohant. Odaérve mindent részletesen elmesélt szeretett rebbéjének, aki így szólt: „Reb Szanderl, egész életedben istenfélő ember voltál és messze földön híres a jóságod. Zsidónak és nem-zsidónak jó szívvel adod a vizet és ennek az érdemében megmenekülhet Jampol minden zsidó lakosa. Azt tesszük, amit mondasz!”

A vízhordó arra kérte a rebbét, hogy hirdesse ki a faluban: minden zsidónak egy napig böjtölnie kell, hogy az álom valóra váljon. Így is lett, mindenki böjtölt, még Icik is, aki soha életében egyetlen böjtöt sem tartott be. A következő napon egy nem-zsidó paraszt érkezett a rebbe házába. Elmesélte, hogy a gazdag ember azt üzenté minden falubelinek, hogy Purim napján legyenek mindannyian a folyó jegén. Mindenkinél legyen kapa, kasza, fejsze, bot és más efféle fegyver. Ő majd odarendeli az összes zsidót a folyópartra, úgy csinál, mintha segíteni akarna nekik, de valójában mindannyiukat el akarja tenni láb alól. Ezért hát vigyázzanak, és törjék a fejüket, hogyan tudnának megmenekülni, figyelmeztetett az idegen és már ott sem volt.

Másnap, Purim ünnepén valóban megjelent a gazdag ember a rebbe házában és arra kérte, hogy vezesse ki a falu összes zsidó lakosát a folyó partjára. Megígérte, hogy a folyó jegén összegyűlt, vérszomjas tömeggel szemben majd megvédi a falu ártatlan zsidó lakosait, csak legyenek ott mindannyian, senki ne hiányozzék. A zsidók úgy tettek, ahogy a vízhordó mondta nekik, minden zsidó férfi kivonult, az asszonyok és a gyerekek pedig otthon maradtak. Közben a folyó jégpáncélján egyre magasabbra hágott a hangulat, a kapával-kaszával felfegyverzett parasztok jókat húztak a pálinkából, amit a gazdag ember ajándékozott nekik. A gazdag ember egyszer csak elkiáltotta magát: „Itt van minden zsidó a faluból! Mutassátok meg nekik, mit tudtok!” A zsidók, ahogy korábban a vízhordó mondta nekik, így kiáltottak hangosan: „Smá Jisráel! – Halljad, Izrael!” Abban a pillanatban – csodák csodája! – hatalmas villám csapott le az égből, kettéhasította a jeget és a gonoszok mind belezuhantak a jeges árba. Ki se tudott mászni közülük egy se! A gazdag embert Icik tanította móresre, úgy fejbe kólintotta, hogy ott helyben megfagyott és soha többé meg se mozdult! Senki se tudja, mi lett vele. Aki megmaradt, az a szélrózsa minden irányába futott és vitte a hírt: az Örökkévaló vigyáz az ő népére. Nem is merte többé senki megtámadni a környéken a zsidókat!

MINDEN SEGÍTSÉG SZÁMÍT!

A CEDEK EMIH Izraelita Szeretetszolgálat jelszava ez. A jelenlegi helyzetben ez különösen fontos. JUHÁSZ VALI ÍRÁSA

Amikor az első menekültek megérkeztek hazánkba, a CEDEK azonnal bekapcsolódott a munkába. Néhány nap leforgása alatt kitaraktattak, berendeztek egy menedékházat, amely egy, a világjárvány előtt ifjúsági szállásként funkcionáló kis szállodában kezdte meg működését. Ebben természetesen rengeteget segítettek az önkéntesek, akik kérdés nélkül vették fel a kapcsolatot Szilágyi Nórával, a Szeretetszolgálat vezetőjével és vettek részt a munkában. Ágyakat hordtak fel az emeletre, kitaraktatták a szobákat és a vizesblokkokat, ágyneműt húztak, porszívóztak, rendszereztek és elpakolták az élelmiszert és egyéb tárgyi eszközadományokat, hogy mindent könnyen megtaláljanak az ideérkezők.

Az önkéntes munkában az a jó, hogy ha nincs elegendő anyagi forrása az embernek és úgy érzi, hogy az a kicsike, amennyit adni tudna, esetleg kínosan kevés (valójában nem kevés, hiszen minden segítség értékes, még a legkisebb összeg is), tevékeny részvétellel mégis be tud kapcsolódni a munkába. Aztán még az is, hogy ha érkeznek az adományok, akkor azokat szét kell válogatni, rendszerezni és elpakolni. Ebben a tekintetben speciális feladat egy ilyen menedékház létrehozása.

Én személy szerint – az *Egység* és a *Gut Sábész* magazin munkatársaként – időről időre részt veszek a CEDEK munkájában önkéntesként. Voltam többször ételt osztani, most pedig a menedékháznál igyekeztem dolgozni. Valószínűleg az elveimből fakadóan a tevékeny segítségben hiszek. Ez számomra azt jelenti, hogy ilyenkor felveszem a kapcsolatot Szilágyi Nórával és megkérdezem tőle, hogy milyen munkára lenne szükség, mikor, hová menjek. Ilyenkor úgy próbálom ütemezni a feladataimat, hogy néhány óra/nap beférjen és tudjak értelmes mennyiségű és minőségű munkát végezni a CEDEK-nél. Nagyon jó érzéssel tölt el, hogy azok a szobák, amelyek – mások mellett – az én segítségemmel válnak tisztává, lakhatóvá, mi több, otthonossá azon emberek számára, akik menekülni kényszerülnek a házájukból egy pusztító háború elől. Porszívózás, fertőtlenítős felmosás, falak tisztítása, vizes blokkok rendbetétele, ágyneműk felhúzása és izléses elrendezése volt az első feladat. Mivel többen vettünk részt ebben, és én később érkeztem, így értelemszerűen a már ott lévők osztják ki a munkát – ilyenkor nincs helye az egónak, aki tudja, mi a menetrend és már elkezdte a munkát, ő határozza meg az újonnan érkezők számára az elvégzendőket. Valamint Nóri és a fiúk, akik már előző nap elkezdtek a ház csinosítását. Szerencsére kiválóan tudtunk együtt dolgozni és ebben a felállásban igen hatékonyak is voltunk.

A szobák elkészülte után az időközben érkezett élelmiszer- és tisztítószer-adományok szortírozása volt a feladat. Raj Ágival régi ismeretségünk (és Ági kedves lénye) okán szintén gördülékenyen ment a munka, néhány óra alatt sikerült ezzel is végeznünk. Ezalatt persze az adományként érkezett edények, evőeszközök mosogatása zajlott gépi segítséggel, és a kvázi konyhaként funkcionáló részt is rendbe kellett rakni. A munka közben – a körülményekhez és az apropóhoz képest – nagyon jó volt a hangulat, vita nélkül ment az együttműködés még olyan kollégákkal is, akiket azelőtt egyáltalán nem ismertem. Erre az időszakra a közös cél zseniális kis csapatát kovácsolta ezt a sok különböző, máshonnan érkező embert.

Az egyik legmegindítóbb pillanat számomra az volt, amikor egy etetőszék helyét próbáltam megtalálni és Nóri azt mondta, hogy ez újságunk főszerkesztőjének, Steiner Zsófiának az adományából származik. Nemhiába dolgozunk együtt már ilyen régóta remek kapcsolatban, harmóniában és egyetértésben – ha az elveink, a segítő szándékunk hasonló íveken mozog.

Az önkéntesség mindig feltölt, mindenkinek csak javasolni tudom. Ha – reményeink szerint – a háború hamarosan véget is ér, segítségre szoruló emberek mindig is lesznek, így a CEDEK munkája folytatódik.

Az Ön számára az Olajág Otthonok nyújtják a legoptimálisabb életformát,

amennyiben az alábbiak közül egy vagy több pont is igaz Önre:

- ♦ hosszú távú, biztos lakhatási körülményekre vágyik,
- ♦ szeretné megőrizni az önállóságát, függetlenségét, szabad mozgását,
- ♦ hozzátartozói távol élnek Öntől vagy elveszítette őket,
- ♦ nem akarja terhelni a családját a mindennapi problémákkal, egészségügyi gondokkal,
- ♦ Ön hosszabb-rövidebb ideje egyedül maradt,
- ♦ magányosnak érzi magát, közösségre vágyik,
- ♦ nehezere esik a bevásárlás, mosás, főzés, takarítás, egyéb napi teendők,
- ♦ a folyamatos egészségügyi felügyelet biztonságot jelent Önnek,
- ♦ szeretne hasonló korúakkal ismerkedni, barátkozni, közös programokon részt venni,
- ♦ szereti tartalmasan tölteni a szabadidejét.

Az Olajág Otthonok

- ♦ önálló apartmanokkal,
- ♦ a napi terhek átvételével - mosás, főzés, takarítás stb.
- ♦ elhivatott, hozzáértő szakemberekkel,
- ♦ széles körű gondozási és egészségügyi szolgáltatásokkal,
- ♦ napi 24 órás ápoló személyzettel,
- ♦ helyben működő intézményi orvosi ellátással,
- ♦ rendszeres szakorvosi felügyelettel,
- ♦ gyógytorna, gyögmasszőr, sószoba, uszoda és egyéb egészségmegőrző szolgáltatásokkal,
- ♦ napi ötszöri, dietetikus által összeállított, menüválasztásos és kóser étkezési lehetőséggel,
- ♦ támogató közösséggel,
- ♦ széles körű program- és önmegvalósítási lehetőséggel **várja Önt!**

TÁMOGASSA ADÓJA EGYHÁZI **1%**-ÁVAL
AZ EMIH – MAGYAR ZSIDÓ SZÖVETSÉGET!

TÁRSADALMI SZERVEZETEK **1%**:
CHÁBÁD LUBAVICS ZSIDÓ
NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI ALAPÍTVÁNY
ADÓSZÁMA: 19663038-1-42

Technikai szám: 1287

פסח
5782

WWW.PESZAH.HU